

Pohádková kniha

Tereza Jelínková

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Ateliér Grafický design
akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Tereza Jelínková**
Osobní číslo: **K13041**
Studijní program: **B8206 Výtvarná umění**
Studijní obor: **Multimédia a design – Grafický design**
Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Pohádková kniha**

Zásady pro vypracování:

Rozsah teoretické práce minimálně 25 stran + obrazové přílohy (dokumentace praktické části). Práci odevzdat v elektronické podobě (dle předepsané celouniverzitní šablony viz Směrnice rektora č. 7/2014) ve formátu PDF na 1 ks CD (DVD) nosiče, dále odevzdat 2 kusy výtisků elektronické podoby práce a 1 výtisk graficky zpracované bakalářské práce, která má volnější grafickou podobu.

- 1. Teoretická část: pohádková kniha**
- 2. Praktická část: autorská pohádková kniha**

Dále na samostatném nosiči CD-ROM odevzdejte obrazovou dokumentaci praktické části závěrečné práce v minimálním počtu 10 kusů pro využití v publikacích FMK. Formát pro bitmapové podklady: JPEG, barevný prostor RGB, rozlišení 300 dpi, 250 mm delší strana. Formáty pro vektory: AI, EPS, PDF. Loga a texty v křivkách. V samostatném textovém souboru uveďte jméno a příjmení, login do Portálu UTB, obor (ateliér), typ práce, přesný název práce v češtině i v angličtině, rok obhajoby, osobní mail, osobní web, telefon. Přiložte svou osobní fotografii v tiskovém rozlišení.

Rozsah bakalářské práce: viz Zásady pro vypracování
Rozsah příloh: viz Zásady pro vypracování
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/umělecké dílo

Seznam odborné literatury:

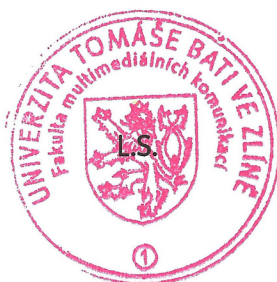
doporučené zdroje:

veškeré knihovnické a jiné fondy s literaturou na území ČR, SK, EU, webové stránky vztahující se k tématu, odborné časopisy a další literatura po konzultaci s vedoucím práce.

Vedoucí bakalářské práce: M. A. Lenka Baroňová
Kabinet teoretických studií
Datum zadání bakalářské práce: 2. listopadu 2015
Termín odevzdání bakalářské práce: 13. května 2016

Ve Zlíně dne 1. prosince 2015

doc. MgA. Jana Janíková, ArtD.
děkanka

dr. ak. soch. Rostislav Illík
vedoucí ateliéru

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské/diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská/diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou/diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou/diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské/diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské/diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Ve Zlíně11. 12. 2015.....

Jelínková Tereza

.....
Jméno, příjmení, podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce požít na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Hlavním cílem bakalářské práce je seskupení přínosných informací týkajících se pohádkových knih. Každý knižní žánr má své specifické vlastnosti, ke kterým je třeba přihlížet. Pohádková kniha je kvůli nízkému věku čtenáře velmi náročná na zpracování (jak po stránce grafické, typografické i ilustrační).

Teoretická práce se zaměřuje na čtyři hlavní body: pohádkovou knihu obecně, typografii, ilustraci a na česká nakladatelství. V každé kategorii lze nalézt užitečné informace, příklady, ukázky i obrázky. Praktická část popisuje proces přípravy knih od skic až po finální focení.

Klíčová slova: autorská kniha, pohádková kniha, pohádka, knižní objekt, ilustrace, typografie, knižní socha

ABSTRACT

The aim of the bachelor thesis is gathering of relevant information regarding fairytale books. Every genre has its specific characteristics which must be taken into consideration. A fairytale book is, due to low age of the reader, very difficult to compose (graphical, typographical and illustrative side).

The theoretical part is dealing with four main points: fairytale book in general, typography, illustration and Czech publishing houses. In each chapter, useful information, examples, demonstrations and pictures can be found. The practical part describes the preparation process from sketching to the final photo shoot.

Keywords: artist's book, fairy tale book, fairy tale, book object, illustration, typography, book sculpture

Poděkování

Děkuji vedoucí bakalářské práce M. A. Lence Baroňové za cenné rady a pomoc při vedení práce. Za stylistickou a gramatickou úpravu děkuji Štěpánce Tománkové. Dále bych chtěla poděkovat mému příteli a rodině, kteří mě podporovali a pomáhali mi.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci zpracovala samostatně. Všechny materiály, literaturu i zdroje, ze kterých jsem při psaní práce čerpala, nebo které jsem používala, cituji a uvádím odkazy na jejich původ.

Dále prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I. TEORETICKÁ ČÁST	11
1. POHÁDKOVÁ KNIHA	12
1.1. Charakteristika pohádky	12
1.2. Typy pohádek	13
1.2.1. Lidová pohádka	13
1.2.2. Umělá pohádka	14
1.3. Pohádka v proměnách času	15
1.3.1. Pohádkové knihy 18.–19. století	15
1.3.2. Pohádkové knihy 20.–21. století	16
1.4. Rozdílné tvůrčí přístupy k realizaci knižního titulu	18
1.4.1. Malý princ	18
1.4.1.1. Umělecké formy knihy	19
1.4.1.2. Ilustrátorské pojetí	21
1.4.2. Červená Karkulka	24
1.4.2.1. Umělecké formy knihy	25
1.4.2.2. Ilustrátorské pojetí	27
1.4.3. Perníková chaloupka	28
1.4.3.1. Umělecké formy knihy	28
1.4.3.2. Ilustrátorské pojetí.....	31
2. TYPOGRAFIE	33
2.1. Výběr fontu	33
2.2. Velikost fontu	34
2.3. Řádkový proklad	34
2.4. Nadpisy a iniciály	34
2.5. Propojení typografie s ilustrací	35
2.6. Ukázky	35

3.	ILUSTRACE	37
3.1.	Ilustrační techniky	38
3.2.	Rozdělení ilustrace z hlediska věku čtenáře	38
3.2.1.	Pro malé děti	39
3.2.1.1.	Helena Zmatlíková	39
3.2.1.2.	Zdeněk Miler	43
3.2.1.3.	Miloš Nesvadba	45
3.2.2.	Pro starší děti	46
3.2.2.1.	Adolf Born	46
3.2.2.2.	Jiří Šalamoun	51
3.2.2.3.	Jiří Trnka	52
3.2.3.	Pro děti a dospělé	54
3.2.3.1.	Květa Pacovská	54
3.2.3.2.	Daisy Mrázková	56
3.2.3.3.	Markéta Prachatická	58
4.	ČESKÁ NAKLADATELSTVÍ	60
4.1.	Albatros	60
4.2.	Fragment	61
4.3.	Meander	61
4.4.	Baobab	62
II.	PRAKTICKÁ ČÁST	64
5.	AUTORSKÉ POHÁDKOVÉ KNIHY	65
5.1.	Hledání a inspirace	65
5.2.	Návrhy	66
5.3.	Převod do křivek	66
5.4.	Laser	67
5.5.	Papír	67
5.6.	Typografie	68
5.7.	Knižní vazba	69
5.8.	Fotografie a video	69

ZÁVĚR	73
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	74
SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	75
SEZNAM OBRÁZKŮ	77
SEZNAM PŘÍLOH	80

ÚVOD

Cílem této bakalářské práce je odpovědět na otázku, jak různorodě lze pracovat s pohádkovou knihou – tedy knihou určenou dětem. Jak se pracuje s typografií, ilustrací nebo celkovým grafickým zpracováním.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části – část teoretickou a část praktickou. Teoretická práce je rozdělena do čtyř hlavních skupin. První podává základní informace o pohádkové knize a zkoumá různé knižní podoby známých pohádkových knih. Druhá se zabývá typografií. Zde dostane čtenář podrobnější informace, jak by se mělo zacházet s typografií určenou dětem. Třetí skupina je zaměřena na českou ilustraci pohádkových knih, kde jsou zmíněny jak nejčastěji používané techniky, tak i někteří čeští ilustrátoři. V poslední části jsou uvedena některá česká nakladatelství, zaměřující se zejména na dětskou literaturu.

Praktická část obsahuje sérii tří pohádkových knih pojatých spíše jako knižní objekty. Lze je použít jako objekt, nebo jako klasickou knihu. Pohádkový děj je vylaserován do papíru, tudíž v knihách nalezneme jen minimum textu. V praktické části bakalářské práce je uveden celý postup při tvorbě těchto autorských knih. Tato část je doplněna fotografiemi.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. POHÁDKOVÁ KNIHA

1. 1. Charakteristika pohádky

Pohádky tvoří nedílnou součást dětské literatury. Děti si díky pohádkám rozvíjí svou představivost a učí se rozlišovat mezi dobrem a zlem. Pohádky jsou smyšlená vyprávění, která zpravidla nemají reálný základ. Pochází z lidové tradice, kdy si již od pradávna lidé vyprávěli příběhy, které se šířily ústním podáním. Postupem času se tyto rozvíjely. Později se příběhy začaly zapisovat, a tak vznikly psané pohádky, pověsti, bajky...

Mezi charakteristické znaky pohádky obecně patří zejména nadpřirozené jevy (žabák se promění v prince, čaroděj kouzlí, princ zachrání princeznu polibkem, ...), jiné světy (planeta B612, království za devatero horami, ...) a pohádkové bytosti (hejkal, čaroděj, čert, bludička, ...). V klasických českých pohádkách většinou kniha začíná větami: „Bylo, nebylo...“, „Žil jednou jeden král...“, „Za devatero horami a devatero řekami...“ a většinou končí větami: „A žili spolu šťastně až do smrti.“, „Zazvonil zvonec...“, „Byla svatba...“ nebo „Dokud neumřeli...“.

Velmi důležitá jsou v pohádkách kouzelná čísla. Většinou se jedná o čísla 3, 6, 9, 12 (tři úkoly, šestihlavý drak, za devatero horami, dvanáct dcer, ...). Dále se v pohádkách objevují kouzelné předměty, jako například hůlka, zrcadlo, kniha kouzel, sluchátko, lampa, prsten a jiné. V pohádkách se často setkáváme také s tím, že zvířata mluví a předměty ožívají.

Pohádky nikdy nekončí tragicky. Vždy mají šťastný konec. Pravda vítězí nad zlem, které bývá potrestáno. Existují však ale také výjimky, jako například pohádky Hanse Christiana Andersena, pohádky bratří Grimmů nebo některé pohádky Karla Jaromíra Erbena, které mají až hororový nádech.

Tato výše uvedená charakteristika se týká pohádek všeobecně. Každý autor pak může pojmout pohádku jinak. Něco si upraví nebo vypustí úplně, jindy zase vymyslí něco úplně nového.

1. 2. Typy pohádek

Pohádky se dají rozdělit do několika skupin. Nejčastější rozdělení je na pohádku lidovou (folklorní, či klasickou) a pohádku umělou (autorskou). V této části jsou tyto termíny blíže vysvětleny a popsány.

1. 2. 1. Lidová pohádka

Lidové pohádky jsou součástí ústní lidové slovesnosti. Zprvu nebyly určeny dětem, ale dospělým, protože končily špatně. Autoři lidových pohádek nebyli známí. Lidé si příběhy vyprávěli a předávali dál. Dlouhou dobu se šířily pouze ústně. Často si k nim vypravěči něco nového přidávali, a tak vznikalo stále více variant. Od 19. století začali spisovatelé tyto příběhy sbírat a vydávat je knižně. V zahraničí to byli například bratři Grimmové, u nás pak Božena Němcová nebo Karel Jaromír Erben.

Obr. 1. Ukázky pohádkových knih 19. století

Příběhy vycházely z běžného života lidí, z jejich zážitků a prostředí. Byly to jakési vzorové příběhy o lidských vlastnostech. Hlavní postavy se potýkají s chudobou, bojují pro lásku a proti zlu. Místo, čas a děj nebývá v lidových pohádkách blíže určen. Užívá se již výše zmíněných ustálených frází na začátku a na konci knih. Ve velké míře se také užívá přímá řeč, ve které se může objevit nářečí nebo lidový humor.

V každé zemi je pohádka pojata trochu jinak. Aneb jak se říká: „Jiný kraj, jiný mrav“. Odráží se v ní odlišný způsob života, prostředí, názory a přístupy. Avšak ten nejcharakterističtější rys bývá všude dodržen – dobro vítězí nad zlem, které je nakonec potrestáno. To pohádkám nikdo neodepře.

1. 2. 2. Umělá pohádka

Umělé pohádky dělíme do dvou skupin. V té první jsou pohádky odvíjející se od tradičního pojetí lidové pohádky – používají její vlastní základnu a rozvíjejí se dál. Do druhé skupiny patří pohádky moderní (autorské, současné).

I v umělé pohádce se samozřejmě pracuje s pohádkovými motivy, ale díky originalitě spisovatelů ji označujeme jako pohádku moderní. V umělé pohádce je velmi důležitá fantazie. Autor si pohádky sám upravuje, kombinuje nebo celé vymýšlí. Tento typ pohádek byl již od samotného počátku určen dětem. Děj vychází ze života skutečných lidí a hojně se zde užívá realistických prvků. Vystupují zde současní hrdinové (dospělí, děti, zvířata) a prostředí je již blíže specifikováno. Je proto snazší se do děje vžít a představit si jednotlivé příběhy. Mezi autory moderních pohádek a příběhů můžeme zařadit například Antoine de Saint-Exupéryho, Lewise Carrola, z českých pak Josefa Ladu, Miloše Macourka a většinu soudobých autorů.

Obr. 2. Ukázky moderních pohádek

1. 3. Pohádka v proměnách času

Pohádka prošla od 18. století po současnost mnoha změnami. Už k tak velkému počtu autorů píšících pohádky přibývají stále noví umělci, díky kterým se pohádka neustále vyvíjí dál. V této části jsou jednotlivá období popsána. Do první kategorie spadají pohádky 18. a 19. století, do druhé pak pohádky 20. a 21. století.

1. 3. 1. Pohádkové knihy 18.–19. století

Zlomové bylo pro dětskou literaturu 18. století. Dříve vlastně literatura pro malé čtenáře vůbec neexistovala. Jednalo se pouze o literaturu pro dospělé, zejména literaturu naučnou. Také pohádky nebyly zpočátku určeny dětem. Neměly dobrý konec a naháněly až husí kůži.

Nejznámějšími a velmi důležitými autory pohádek v tomto období byli bratři Jacob a Wilhelm Grimmové, kteří sbírali pohádky. *„Základem byla lidová vyprávění z okolí Kasselu a Westfálska, zčásti i sbírky pohádek z 16.–18. století. Grimmové pohádky upravovali, spojovali krajové varianty. Viděli v nich zbytky starých mýtů, které chtěli zrekonstruovat. Pro jejich pohádky je typický rys neúprosné odplaty.“*¹ Jejich sbírka pohádek má dodnes velký význam a úspěch. Díky nim se pak i v jiných zemích začaly pohádky sbírat.

Další důležitou osobností v historii pohádkové knihy je jistojistě dánský spisovatel Hans Christian Andersen. Napsal kolem 150 pohádek a to ho řadí mezi největší světové pohádkáře.

*„Andersen v pohádkách oživuje neživé věci, nechává promluvit zvířata i domy. Ukazuje krásu života i jeho problémy. Dokázal se vcítit do dětské duše, psal pohádky jakoby sobě, malému dítěti.“*²

1 Osobnosti.cz: Bratři Grimmové: Životopis. [http://www.osobnosti.cz: Bratři Grimmové \[online\]. \[cit. 2015-24-11\]. Dostupné z: http://www.spisovatele.cz/bratri-grimove](http://www.osobnosti.cz: Bratři Grimmové [online]. [cit. 2015-24-11]. Dostupné z: http://www.spisovatele.cz/bratri-grimove)

2 Databazeknih.cz: Hans Christian Andersen: Životopis. [http://www.databazeknih.cz \[online\]. \[cit. 2015-24-11\]. Dostupné z: http://www.databazeknih.cz/zivotopis/hans-christian-andersen-76](http://www.databazeknih.cz [online]. [cit. 2015-24-11]. Dostupné z: http://www.databazeknih.cz/zivotopis/hans-christian-andersen-76)

Právě od 18. století se i na našem území začaly objevovat překlady z cizích jazyků a vznikaly pohádky. Rozvíjel se český jazyk a literatura a děti začaly být brány na stejné úrovni jako dospělí – tedy také jako lidé, kteří mají své potřeby a touhy. Postupně se u nás začali objevovat jak sběratelé, tak i autoři pohádek.

U nás do tohoto období spadá především tvorba Boženy Němcové a Karla Jaromíra Erbena. Oba umělci vychází z lidové pohádky, ale každý jde svou vlastní cestou s odlišným pojetím. Božena Němcová do svých pohádek dává kousek sebe, překračuje tak původní lidové pojetí pohádky. Ve svých pohádkách zvyrazňuje spravedlnost, dobro a lásku, která vždy vítězí nad zlem. Erben zůstává u tradičního pojetí se zachováním lidových prvků. Napsal všem dobře známý soubor českých pohádek, do kterého patří například *Dlouhý, Široký a Bystrozraký*, *Tři zlaté vlasy děda Vševěda*, *Pták Ohnivák*, *Zlatovláska* nebo *Hrnečku, vař*.

1. 3. 2. Pohádkové knihy 20.–21. století

Pohádková kniha ve 20. století klade důraz na rozlišení dobra a zla. Je naplněna fantazií, která literární svět obohacuje. Čím dál víc se prosazuje pohádka autorská, která se rozvíjí i v současnosti.

Důležitou osobností mezi pohádkáři 20. století byla švédská spisovatelka Astrid Lindgrenová. Mezi nejznámější knihy pro děti patří *Děti z Bullerbynu* s nenahraditelnými ilustracemi Heleny Zmatlíkové, nebo *PiPi Dlouhá punčocha*. Tato kniha vznikla z příběhů, které autorka vyprávěla své dceři před spaním. Často se inspirovala vlastními prožitky z dětství, kdy bydlela na farmě a prožívala různá dobrodružství s kamarády. Příběhy jsou tak plné dobrodružství a mají nevyčerpatelnou fantazii, po které děti tak prahnou.

Další autor, který nesmí být opomenut, je francouzský spisovatel a pilot Antoine Marie Roger de Saint-Exupéry. Jeho nejznámější pohádkový příběh o malém princovi z roku 1943 je spíše filozofickou pohádkou pro dospělé. Sám autor vytvořil k této knize kresby, které jsou ve většině vydání. Kniha byla přeložena do více než 180 jazyků a dialektů. Prodalo se celosvětově více než 80 milionů kopií a dodnes se řadí do první desítky nejprodávanějších knih v dějinách lidstva.

Také v našem prostředí se od 20. století začala pohádková kniha dostávat do popředí. Objevvalo se stále více autorů, směrů i pojetí knih. Místo klasických lidových pohádek se stále častěji objevovaly pohádky moderní. V tomto období se stala knižní tvorba pro děti hlavním zájmem mnoha českých spisovatelů a ilustrátorů.

I dnes, ve 21. století, je pohádková kniha stále oblíbeným druhem jak pro spisovatele, tak pro ilustrátory. Neustále se objevují nové motivy, nápady a materiály. I s příchodem elektronických vymožeností je však stále na první příčce klasická tištěná kniha. Pro malé čtenáře je velmi důležité si knihu osahat, listovat a naučit se v ní hledat. V tomto období, kdy je dostupné vše, na co si jen vzpomeneme, je velmi důležité rozpoznání kýče. Dětem již od malička pomáháme hledat estetické cítění a vkus. Na pultech se bohužel objevují i takové pohádkové knihy, které jsou nevkusné a dětem nic nepřinesou. Malé dítě rozeznat kýč nedovede, a proto rodičům nesmí být jedno, co děti dostanou do rukou. Kniha by jim měla dát něco užitečného do života a rozvíjet jejich fantazii. Možná je to v této době obtížnější, protože jsme zahlceni velkým množstvím literatury. Je proto jen na nás, jakou cestou se vydáme.

Nové poznatky z okolí říkají, že některé děti už „staré“ pohádkové knihy nebaví. Ovlivňují je akční hrdinové a další podobné postavy, které na ně číhají na „každém rohu“. Děti i rodiče začínají být pohodlnější a často dávají přednost filmovým pohádkám před knihami.

Jak bude vypadat pohádková kniha za 20 nebo 30 let, můžeme jen hádat. Vymizí snad úplně tištěná podoba knihy a zastoupí ji různé počítačové technologie nebo se i tištěná kniha dostane do další nové etapy?

„V budoucnosti by mohly existovat i tzv. 3D knihy. Pracuje na nich tým korejských vývojářů z Jihokorejského technologického institutu, který převádí ilustrace pomocí animace do trojrozměrné podoby. Pomocí speciálních brýlí by se tak před čtenářem mohl na stránce objevit udatný rytíř, který by byl jako živý.“³

3 ČT24, 2010. Nastupují 3D knihy pro děti.: Literatura budoucnosti? In: Česká televize: ČT 24 [online]. [cit. 2016-05-03]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1346264-nastupuji-3d-knihy-pro-deti-literatura-budoucnosti>

1. 4. Rozdílné tvůrčí přístupy k realizaci knižního titulu

Každý autor, ilustrátor nebo grafik přistupuje k realizaci pohádkové knihy po svém. Často se tak setkáváme s tím, že jedna určitá kniha existuje v několika různých provedeních. Tato část bakalářské práce je zaměřena na tři známé pohádky – *Malý princ*, *Červená Karkulka* a *Perníková chaloupka*. Tyto pohádky jsou známé po celém světě, jsou vydávány v různých jazycích a nalezeme je jak u nás, tak i jinde ve světě v nejrůznějších zajímavých provedeních. Dějová linie bývá většinou zachována, ale ilustrace i výsledné grafické zpracování se u každé knihy mění. Je tedy na místě položit si otázku: „V kolika odlišných formách jsme schopni nalézt jednotlivá díla?“

1. 4. 1. Malý princ

Antoine de Saint-Exupéry napsal za celý svůj život jednu jedinou pohádkovou knihu, a to právě *Malého prince*. Tato kniha se stala po celém světě nadčasovou filozofickou knihou, kterou milují jak děti, tak dospělí.

*„Bez lásky se nedá nic dělat. Čím těžší je práce, které ve jménu lásky věnuješ své síly, tím větší je tvé nadšení. Čím víc dáváš, tím se stáváš větším.“*⁴

Knihu asi nejlépe známe v klasickém provedení s ilustracemi od samotného autora. Existuje ale také několik dalších, odlišných variant v pojetí této knihy. Ve Zlínském zámku se v květnu 2015 konala výstava *Malý princ – Stovky jazyků, jeden příběh*, kde bylo možné shlédnout sbírku Martiny Dlabajové, která obsahuje přes 130 vydání *Malého prince* v různých jazycích. Ke shlédnutí byl také nejvzácnější exponát, a to originální kniha *Le Petit Prince* ve francouzštině z roku 1948.

V každé dětské knihovně by neměla tato kniha chybět. Dítě postupem času k této filozofické pohádce dozraje, pochopí její poselství a předá je dál.

4 Antoine de Saint-Exupéry: Citáty. In: Databáze knih: Váš knižní svět [online]. [cit. 2016-05-03]. Dostupné z: <http://www.databazeknih.cz/citaty/antoine-de-saint-exupery-135>

1. 4. 1. 1. Umělecké formy knihy

Každý zná nejlépe Malého prince v klasickém provedení s originálními ilustracemi od samotného autora. Tak proč je zde tato kniha vůbec uvedena? Při důkladnějším zkoumání a hledání totiž můžeme najít zajímavá a netradiční pojetí této knihy.

Originál Le Petit Prince

Tento skvost bylo možné vidět na již zmíněné výstavě ve Zlíně. Originál je ve francouzštině a pochází z roku 1948.

Obr. 3. Sbírká knih Malého prince ze soukromé sbírky

Obr. 4. Originál „Le Petit Prince“

Pop-up kniha

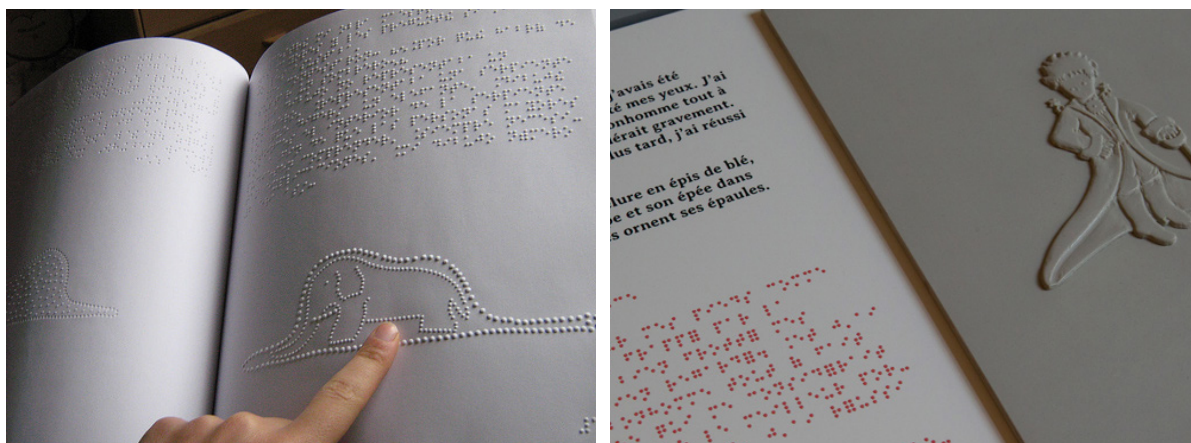
V České republice je již pár let k dostání kniha v provedení pop-up. Nese název *Malý princ – Velká obrazová kniha*. Vydává ji například nakladatelství Albatros. Trojrozměrný svět s pohyblivými původními ilustracemi dodal této pohádce další rozměr, který knize velmi svědčí a přidal jí ještě větší hodnotu. Kniha je dílem společnosti Associés réunis pod uměleckým vedením Gérarda Lo Monaca a s designem Emmy Giuliani.

Obr. 5. Pop-up kniha „Malý princ – Velká obrazová kniha“

Malý princ pro nevidomé

Ve Francii byla v roce 2014 vydána edice Malého prince pro nevidomé a zrakově postižené. Text je zobrazen pomocí Braillova písma a celkem 23 ilustrací je předěláno do reliéfů, aby si je nevidomí mohli osahat, rozpoznat a objevit tak kouzlo této knihy.

Obr. 6. Malý princ pro nevidomé

Komiks

Joann Sfar zpracoval Malého prince expresivněji a akčněji – vytvořil z něj komiks. I při dodržení úcty k samotnému originálu vytvořil komiks podle svých představ a v díle zachoval původní náboj a kouzlo. Toto zajímavé komiksové zpracování je dostupné také u nás díky nakladatelství Albatros.

Obr. 7. Komiksové zpracování „Malý princ“

Knižní objekty

Na internetu a v knihách je možné objevit několik dalších, netradičních pojetí této knihy. Nejedná se tak ani o knihy, jako spíše o objekty. Umělci například používají staré knihy, kterým dávají druhý život a tvoří z nich knižní sochy. Stále je v nich cítit knižní podoba, ale děj se před zraky čtenáře rozevře do prostoru. Takový typ knihy sice není vhodný ke čtení, ale zrakový zážitek je nepopsatelný.

Obr. 8. Knižní objekty Malého prince

1. 4. 1. 2. Ilustrátorské pojetí

Nejcharakterističtějšími ilustracemi k této knize jsou bezpochyby ilustrace originální. Lze ale nalézt u nás i v zahraničí další netradiční ztvárnění. Zatím žádnému ilustrátorovi se ale ještě nepodařilo překonat originály. Jsou s knihou spojeny a silně zažity, ale i tak se někteří ilustrátoři pokusili vytvořit nová pojetí.

Antoine de Saint-Exupéry

Autor v originálních ilustracích kombinuje akvarel s jemnou elegantní kresbou. I když jsou ilustrace jednoduché, jsou velmi důležité a klíčové pro porozumění celého příběhu. Ilustrace komunikují jak s texty, tak se samotnými čtenáři. Texty a diskuze v knize jsou vlastně o tom, jakým způsobem jsou zakresleny nebo jak jsou vizuálně vnímány. Příkladem je snaha pilota nakreslit pro Malého prince obrázky ovcí. Tyto jednoduché kresbičky vedle textu jsou nezbytně nutné pro pochopení děje.

„Když jsem se zeptal Saint-Exupéryho, jak Malý princ vstoupil do jeho života, řekl mi, že jednoho dne se podíval dolů na to, co mělo být prázdným listem a uviděl tam malou dětskou postavu. Zeptal se jí, kdo je a on odpověděl, že Malý princ.“⁵

Novinář John Phillips

Obr. 9. Originální ilustrace Malého prince

Kim Min Ji

Korejský ilustrátor vytvořil jemné malby akvarelovými barvami. Je ale lehce rozeznatelné, že ilustrace pochází z východní Asie. Umělec jemně zachází s akvarelem, kompozice je odlehčená a celek působí klidně a kouzelně.

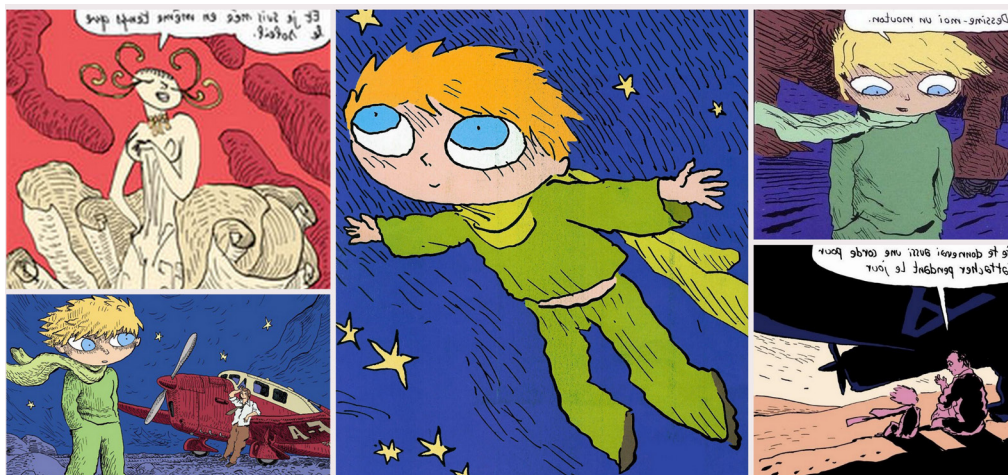

Obr. 10. Ilustrace Malého prince – Kim Min Ji

5 HERMAN, Mik, 2015. TAJEMSTVÍ MALÉHO PRINCE A PŘÍBĚH SAINT-EXUPÉRYHO ORIGINÁLNÍCH ILUSTRACÍ. In: Čítárny [online]. [cit. 2016-04-14]. Dostupné z: <http://citarny.cz/index.php/knihy-lide/autori-a-knihy/ilustratori-a-detske-knihy/5474-saint-exupery-originalni-kresby-a-tajemstvi-v-knize>

Joann Sfar

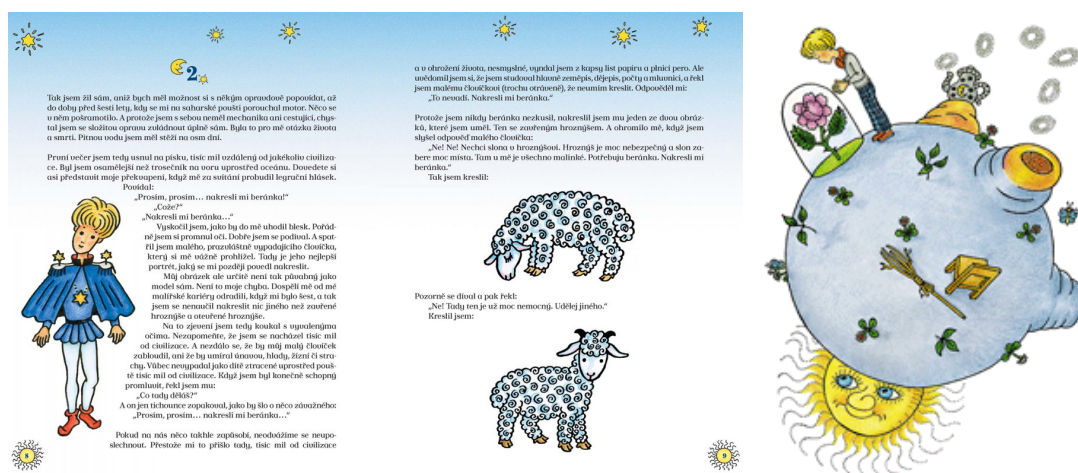
Tento umělec vytvořil netradiční komiksové ilustrace. Malý princ se v komiksovém zpracování změnil na obyčejného okatého kluka, a také další postavy se proměnily do nám bližších a známějších postav (např. obyvatelé asteroidů se proměnili na mimozemšťany).

Obr. 11. Ilustrace Malého prince – Joann Sfar

Helena Zmatlíková

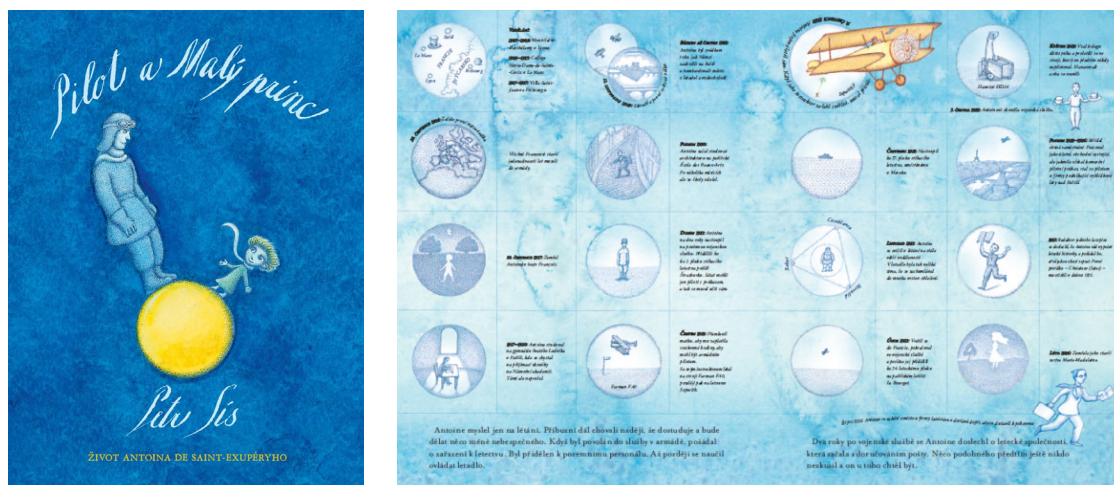
Také v našem prostředí se našla ilustrátorka, která svými obrázky knihu vhodně doplnila. Možná to některé překvapí, ale jedná se o Helenu Zmatlíkovou. Originální kresby k této knize bylo možné vidět na její velké výstavě v Uherském Hradišti. Možná právě díky jejímu dětskému stylu kresby je pro děti snazší se do knížky začíst a oblíbit si ji už v raném věku.

Obr. 12. Ilustrace Malého prince – Helena Zmatlíková

Petr Sís

V roce 2014 vydal tento český autor knihu *Pilot a Malý princ*, ve které vypráví příběh legendárního francouzského letce, spisovatele a dobrodruha Antoine de Saint-Exupéryho. Ke knize vytvořil vlastní originální ilustrace, které jsou plné fantazie a jsou vytvořeny s citem, lehkostí a láskou.

Obr. 13. Ilustrace Malého prince – Petr Sís

1. 4. 2. Červená Karkulka ⁶

Tato pohádka, známá po celém světě, se během své dlouhé historie postupně měnila. Existuje velké množství klasických i moderních adaptací. Asi nejstarší verze Červené Karkulky je od spisovatele Charlese Perraulta ze 17. století. Tato verze pohádky má pochmurný děj, a tak ani dobro nevíteží nad zlem. V tomto podání vlk sežere Karkulku a tím příběh končí. Další změna nastala v roce 1812, kdy se pohádky ujali bratři Grimmové. První se velmi podobala té od Perraulta, ale v roce 1857 příběh dosáhl dnešní podoby. Červená Karkulka je oblíbená po celém světě, a tak není divu, kolik různých knižních podání a verzí je k mání.

⁶ Internetová jazyková příručka: karkulka. In: Ústav pro jazyk český: Akademie věd ČR, v. v. i. [online]. [cit. 2016-05-02]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=červená+karkulka>
V této bakalářské práci se tedy uvádí „Červená Karkulka“.

1. 4. 2. 1. Umělecké formy knihy

Z tak obrovského množství je složité vybrat jen několik verzí. Jedná se tedy především o netradiční pojetí této knihy. Zde je úzký výběr z českých i zahraničních knih o Červené Karkulce.

Pop-up kniha

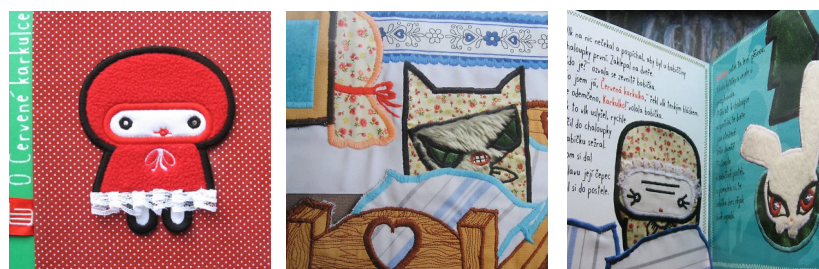
Knih ve formě pop-up není kvůli jejich složitému zpracování mnoho. Dnes už toto pojetí knihy známe, ale 3D knihy s pohyblivými obrázky existovaly dokonce i u nás již dříve. Byly to unikáty, protože jen málokterý výtvarník je dokázal zpracovat. Byl to například pan Vojtěch Kubašta, který v roce 1969 vytvořil prostorovou knihu *Červená Karkulka*. Tento umělec se díky svému umu proslavil nejen u nás, ale také v zahraničí (v Americe, Rusku nebo Japonsku).

Obr. 14. Pop-up kniha – Červená Karkulka

Vyšívaná kniha

Ilustrace k této knize byly speciálně vyšity a poté nafoceny. Obálka je plátěná s plastickou výšivkou Karkulky. Autorkou je Vendula Chalánková, která dostala za tuto knihu ocenění *Zlatá stuha 2009*. Možná je pro některé zklamáním, že výšivky nejsou skutečné, ale pouze nafocené. Určitě by lákalo osahání nejrůznějších příjemných materiálů, ale kvůli velkému počtu vydání této knihy to bylo nereálné.

Obr. 15. Vyšívaná kniha – O Červené karkulce

Zvuková kniha

Už nějakou dobu existují na trhu i tzv. zvukové knihy. Jsou určeny malým dětem, které ještě neumějí číst nebo se to teprve učí. Pomocí několika tlačítek kniha sama přečte pohádku. Tady už je ale na místě zhodnotit, jak je kniha zpracovaná výtvarně. Knižní ilustrace zde hraničí s kýčem, typografie není kvalitně zpracovaná a celkové grafické podání není na dobré úrovni.

Obr. 16. Zvuková kniha – Červená karkulka

Knižní objekty

Stejně jako u Malého prince, tak i u této knihy lze najít několik zajímavých knižních soch. Jsou zde ukázky vyřezané do papíru nebo sochy, které jakoby vystupovaly z knihy. Věvodí zde především výtvarná stránka. Umělci si hrají s materiály, prostorem, světlem, prosvítáním apod.

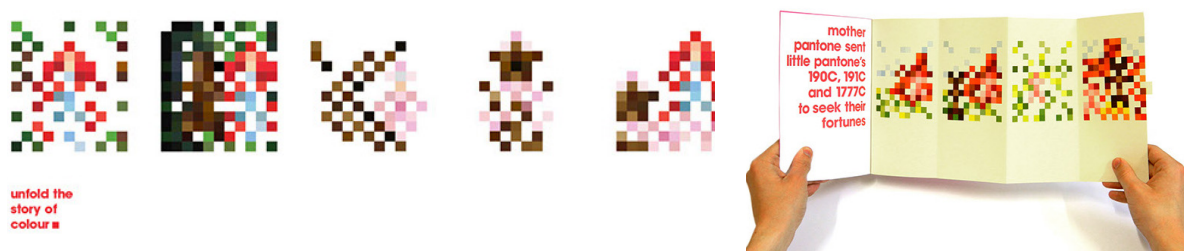

Obr. 17. Knižní objekty – Červená Karkulka

1. 4. 2. 2. Ilustrátorské pojetí

Isabella Hall

Za zmínku určitě stojí kniha s názvem *Pantone fairy tales* od britské ilustrátorky Isabelly Hall. V knize je zajímavě graficky zpracováno několik pohádek, mezi nimi právě i ta o Červené Karkulce. Autorka vytvořila sugestivní a inspirativní artefakt pro designéry, aby oslavili používání barev Pantone. Zachytila sílu barvy spojenou se čtyřmi oblíbenými pohádkami. Chtěla, aby lidé pochopili příběh pomocí barvy a sledovali knihu očima designera.

Obr. 18. Ilustrace Červené Karkulky – Isabella Hall

Jiří Trnka

Také náš významný ilustrátor Jiří Trnka přispěl svými milými ilustracemi k Červené Karkulce. Vytvořil několik různých podob této známé postavičky. V jeho podání jsou postavy s červenými tvářičkami velmi líbezné a milé. Navíc příjemná barevnost a přiznaná struktura materiálu činí tyto ilustrace krásnými uměleckými díly.

Obr. 19. Ilustrace Červené Karkulky – Jiří Trnka

Vendula Chalánková

Již výše zmíněná ilustrátorka vytvořila k této knize velmi zajímavé ilustrace. Jedná se o vyšívané obrázky, které jsou následně přefoceny a zasazeny do knihy. V těchto ilustracích je značná dávka stylizace. Autorka se nebojí barevnosti, kombinace různých materiálů a zvláště řešené kompozice. Postavy díky svému pojetí a stylizaci mají nádech japonských ilustrací.

Obr. 20. Ilustrace Červené Karkulky – Vendula Chalánková

1. 4. 3. Perníková chaloupka

Tuto pohádku můžeme najít jak u nás, tak v zahraničí pod názvy *Perníková chaloupka* nebo *Jeníček a Mařenka*. První verze této pohádky je od neapolského sběratele pohádek Giambattisty Basileho. Bratři Grimmové později pohádku upravili do dnešní podoby. Pohádka se dočkala několika zajímavých knižních, filmových nebo také divadelních zpracování.

1. 4. 3. 1. Umělecké formy knihy

Pop-up kniha

Pohádku o perníkové chaloupce lze najít v pop-up verzi jak u nás, tak v zahraničí. U nás se o to zasloužil opět Vojtěch Kubašta, v zahraničí pak například Louise Rowe.

Obr. 21. Pop-up kniha – Vojtěch Kubašta

Obr. 22. Pop-up kniha – Louise Rowe

Interaktivní mluvicí kniha

Jedná se o novinku v knižním světě. Díky speciální technologii mohou knihy plně využívat i malé děti, které ještě neumí číst. Součástí je elektronická tužka, která slouží jako čtečka speciálního kódu, díky němuž lze předčítat text. Kniha je doplněna ilustracemi Ladislavy Pechové. Vhodně je doplněna spoustou zábavných úkolů. Namluvili ji známí čeští herci Josef Somr a Zora Jandová.

Obr. 23. Interaktivní mluvicí kniha – O perníkové chaloupce

Vyšívané pohádky

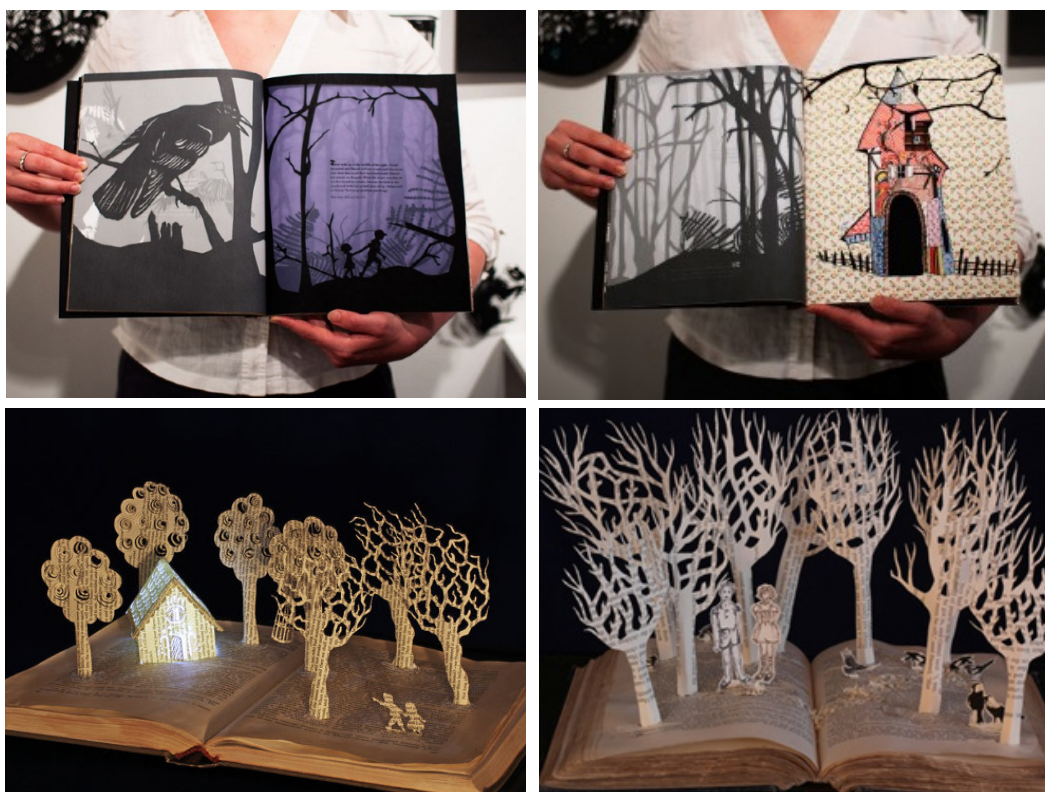
Také k této pohádce ušila Vendula Chalánková ilustrace. Ty následně nafotila Šárka Kastrerová a o grafickou úpravu a sazbu se postarala Veronika Klímová.

Obr. 24. Vyšívané pohádky – O perníkové chaloupce

Knižní objekty

Sybille Schenker je německá ilustrátorka, která pracuje zejména s vyřezáváním do papíru. Kniha je prokládána pauzovacím papírem a ilustracemi vyřezanými do papíru. V další ukázce nejde ani tak o knihy, jako spíše o knižní sochy od jiných autorů.

Obr. 25. Perníková chaloupka jako knižní objekt

1. 4. 3. 2. Ilustrátorské pojetí

Isabel Hojas

Tato ilustrátorka se narodila v roce 1977 v Chile. Tvoří jemné akvarelové ilustrace plné příjemných tónů. Netradiční, moderní ilustrační pojetí dává této známé pohádce nový, zajímavější kabát. Autorka skvěle pracuje s kompozicí, volným prostorem a barvou.

Obr. 26. Ilustrace k Perníkové chaloupce – Isabel Hojas

Patricia Metola

Španělská grafička a ilustrátorka vytvořila ilustrace k Jeníčkovi a Mařence. O jejich pracích se říká, že jsou emocionální, velmi osobité, minimalistické, něžné, někdy až znepokojující.

Obr. 27. Ilustrace k Perníkové chaloupce – Patricia Metola

Miloš Nesvadba

Pro Nesvadbovu tvorbu je charakteristická výtvarná zkratka, stylizace, širší obrysová linka a veselá barevnost. Perníková chaloupka v jeho podání pobaví a vytvoří úsměv na tváři.

Obr. 28. Ilustrace k Perníkové chaloupce – Miloš Nesvadba

Jiří Trnka

Ilustrace Jiřího Trnky jsou až poeticky laděné. Vystupují v nich drobné postavy s červenými tvářičkami a milým vzezřením. Ty pak bravurně propojuje s krajinnou atmosférou. Díla v sobě mají Trnkův osobitý, nezaměnitelný rukopis, který příjemně pohladí po duši.

Obr. 29. Ilustrace k Perníkové chaloupce – Jiří Trnka

2. TYPOGRAFIE

Velmi důležitou a nedílnou součástí knih určených dětem je typografie. Kvůli jejich věku a schopnostem se musí s typografií zacházet velmi opatrně a rozvážně. Ta má totiž vliv na motivaci dětí ke čtení. Měla by jim usnadnit jejich orientaci při práci s knihou. V typografii do dětských knih dodržujeme její základní principy a s textem pracujeme důkladně a pečlivě.

2. 1. Výběr fontu

Při výběru správného písma do dětské knihy hledáme písmo, které má dostatečně širokou a zřetelnou kresbu. Písma s větší střední výškou jsou snazší ke čtení než ta s menší střední výškou. To platí nejen u dětských knížek. Pro začínající čtenáře je dobré používat jednotné tvary písmen „a“ a „g“ v antikvě, protože druhé tvary těchto písmen by mohly být matoucí.

Jestli užít v dětské knize spíše serifová nebo bezserifová písma záleží na grafikovi. Musí přihlídnout na to, že dětské knihy mají omezené množství textu a nejsou určeny ke čtení vysokou rychlostí. Typografie hlavně nesmí narušit čitelnost textu.

Při typografické sazbě do pohádkové knihy je dobré vyhýbat se netradičním formám písma. Zbytečně by tak mohlo dojít ke zmatení malého čtenáře. Dále není vhodné používat příliš tučných ani slabých řezů písma. Pro děti musí být text dobře čitelný a nijak nenarušený. Také při užití kurzívy je lepší se nejdříve ujistit, zda je text snadno čitelný. Pro ty úplně nejmenší děti, které teprve se čtením začínají, se nedoporučuje užívat dělení slov, jemuž nemusí děti nutně rozumět. Prostrkání písmen nesmí být ani příliš úzké, ani široké, jelikož v obou případech je text obtížně čitelný i pro dospělého čtenáře. Dále se nedoporučuje kombinování různých druhů písma. Kniha pak vypadá chaoticky a neprofesionálně. V celé knize je dobré užít maximálně dva druhy písma. Je lepší zvolit jeden font na sázení textu a druhý výraznější na titulky a nadpisy.

2. 2. Velikost fontu

Typografická úprava knihy musí malému čtenáři nejen umožnit co nejlepší sledování textové části, ale má také za úkol pěstovat vkus a výtvarné cítění dítěte. Většina dětí se učí číst tím způsobem, že čtou písmenko po písmenku, dokud nejsou schopny pochopit smysl celého slova. Učí se číst slova zleva doprava a „přeskočit“ očima od konce jednoho řádku na začátek dalšího. Pro usnadnění volíme text velký 14–18 bodů (záleží na výběru fontu a věku čtenáře) s větším řádkovým prokladem (16–22 bodů). Důležitý je prostor mezi řádky. V dětské knize musí být font velký, se spoustou bílého místa kolem něj, aby čtenář mohl snadno sledovat řádek textu. Text nesázíme verzálkami ani kapitálkami. Je pak totiž obtížně čitelný, a to v jakémkoli věku.

Při sazbě pro dětskou knihu dbáme na dostatečný kontrast mezi textem a pozadím. V ilustrované knize se často setkáváme se světlým písmem na tmavém pozadí. Pokud používáme v textu odstavce, volíme spíše mezeru namísto odrážek. Ta dává jak textu, tak i čtenáři vizuální přestávku ve čtení.

2. 3. Řádkový proklad

Řádky volíme kratší a na stránku nedáváme příliš mnoho textu. Malé děti se teprve učí číst a přehlednost v textu je pro ně velmi důležitá. Také řádkový proklad volíme větší, aby zbarvení stránky bylo světlejší. Nahuštěný text na stránce by děti mohl zastrašit a vyvolat v nich nechuť ke knihám. U starších dětí se však postupně začíná stránka více zaplňovat. Ve čtení si už vedou mnohem lépe, a tak řádky mohou být delší. Textu přibývá a řádkový proklad zmenšujeme.

2. 4. Nadpisy a iniciály

U titulků a nadpisů můžeme být hravější jak ve výběru fontu, barvy, tak i rozvržení, protože se zde nachází méně slov ke čtení. Zajímavě pojatý nadpis navíc upoutá a více nabádá v pokračování ve čtení. Nadpis bývá větší, výraznější než samotný text.

V pohádkové knize se často setkáváme s tzv. iniciálou, což je první zdobené písmeno slova na začátku každé kapitoly. Iniciála oživí text a upoutá pozornost čtenáře. Bývá různě výtvarně zpracovaná a většinou má souvislost s pohádkovým dějem.

Obr. 30. Ukázka iniciál od různých autorů

2. 5. Propojení typografie s ilustrací

Grafická úprava pohádkových knih by měla být nápaditá, měla by děti zaujmout, aby u čtení vydržely. Nepoužíváme však zbytečně příliš mnoho komplikovaných grafických prvků. Typografie nesmí být netradiční na úkor čitelnosti a srozumitelnosti textu a ilustrace by měly dokonale harmonizovat s textem. Ilustrace musí být umístěny tam, kde se o nich v textu mluví. Děti jsou na to velmi háklivé a jakékoli nepochopení je odrazuje od dalšího čtení.

2. 6. Ukázky

V této části je ukázka textu vysázeného různými fonty v různých stupních písma (12–18 bodů). Jsou zde zástupci jak serifových (*Garamond*, *Times New Roman*, *Minion*), tak i bezserifových fontů (*Gill Sans*, *Helvetica*). Záleží jen na typografovi, pro který druh písma se rozhodne. Písma o velikosti více jak 14 bodů jsou vhodná pro začínající čtenáře, kteří musí každé písmeno dobře vidět a rozpoznat ho. Menší velikost písma je vhodná pro děti, které už mají se čtením větší zkušenosti a automaticky čtou text bez rozmýšlení o písmenech.

Za devatero horami a devatero řekami žil princ. / 12 b Garamond

Za devatero horami a devatero řekami žil princ. / 14 b

Za devatero horami a devatero řekami žil princ. / 16 b

Za devatero horami a devatero řekami žil princ. / 18 b

Za devatero horami a devatero řekami žil princ. / 12 b Gill Sans

Za devatero horami a devatero řekami žil princ. / 14 b

Za devatero horami a devatero řekami žil princ. / 16 b

Za devatero horami a devatero řekami žil princ. / 18 b

Za devatero horami a devatero řekami žil princ. / 12 b Times New Roman

Za devatero horami a devatero řekami žil princ. / 14 b

Za devatero horami a devatero řekami žil princ. / 16 b

Za devatero horami a devatero řekami žil princ. / 18 b

Za devatero horami a devatero řekami žil princ. / 12 b Helvetica

Za devatero horami a devatero řekami žil princ. / 14 b

Za devatero horami a devatero řekami žil princ. / 16 b

Za devatero horami a devatero řekami žil princ. / 18 b

Za devatero horami a devatero řekami žil princ. / 12 b Minion

Za devatero horami a devatero řekami žil princ. / 14 b

Za devatero horami a devatero řekami žil princ. / 16 b

Za devatero horami a devatero řekami žil princ. / 18 b

3. ILUSTRACE

Nepostradatelnou a velmi důležitou součástí dětských knih jsou ilustrace. Díky ilustracím se text osvětlí a učiní tak dětem knihu srozumitelnější, lákavější a zábavnější.

Ilustrace mohou mít snad jakoukoliv podobu. Může se jednat o kresbu, malbu, volnou grafiku nebo třeba koláž. Tvoří se ručně nebo na počítači, mohou být ztvárněny od realistické podoby až po abstrakci. A kdo je vlastně ilustrátor?

„Ilustrátor není člověk, který spravuje lustry... Ale vlastně má co do činění se světlem. To cizí slovo ilustrátor, znějící už dnes zapomenutými jazyky starých světů, nám chce říct, že vše potřebuje své světlo, prosvětlení, osvětlení i vysvětlení. Vše – tedy i knihy a jejich příběhy.

Krásným posláním ilustrátora je uchopit toto světlo jako pochodeň svého světce či tužky a rozsvítit v sále čtenářovy fantazie.

Ilustrátor neopravuje lustry, ilustrátor vnáší světlo.“⁷

Renata Fučíková

Každý ilustrátor má své osobité pojetí ilustrace. Musí ale vědět, pro jakou věkovou kategorii bude ilustrace tvořit. Děti, zejména ty v předškolním věku, do jisté míry potřebují, aby byly ilustrace realistické. Nemusí pochopit stylizované nebo dokonce až abstraktní tvary. Zároveň ale také potřebují rozvíjet svou vlastní fantazii. Ve výsledku tedy – stylizace je povolena, ale má určité hranice, které se nesmějí překročit.

Pohádková kniha je takovým prvním výtvarným dílem, se kterým se děti setkávají. Od tak raného věku se začíná dětem utvářet vkus a estetické cítění, jaké budou později mít.

Ilustrace v dětských knihách jsou velmi barevné, výrazné a hravé. Kniha pro děti bez obrázkového doprovodu nikdy nezaujme tak, jako ta s bohatou ilustrací. Vždyť děti se dříve než s textem setkávají s obrázky. Ilustrace musí odpovídat textu a měly by být umístěny tam, kde se o nich v textu mluví. Děti jsou na to hodně citlivé a jakékoli nepochopení je jednoduše vyvede z míry. Ilustrace by měly tvořit příjemný celek s celkovou úpravou knihy.

7 HUTAŘOVÁ, Ivana. 2004. *Současní čeští ilustrátoři knih pro děti a mládež*. 1. vyd. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 128 stran. ISBN 80-211-0485-6. Citace str. 3

3. 1. Ilustrační techniky

Ilustračních technik je nespočet druhů. Každý autor tvoří svým vlastním osobitým stylem, používá nejrůznějších materiálů a pomůcek.

Nejklasičtější technikou ilustrace je kresba. Znamí autoři dětských knih jako např. Helena Zmatlíková, Zdeněk Miler nebo Ondřej Sekora tvořili ilustrace především pomocí kresby.

Jiní autoři využívali malbu nebo ji kombinovali s dalšími technikami.

Další, hojně užívanou technikou, je volná grafika – od linorytů, přes lepty, suchou jehlu nebo litografii. Využívali je například Adolf Born, Markéta Prachatická a další výtvarníci.

Koláže jsou další z možností, se kterou se můžeme v knize setkat. Jako materiál nejčastěji slouží tisky, reprodukce, fotografie, textil nebo různé předměty.

Také se může jednat o fotografii. (Jako například *Vyšívané pohádky* Venduly Chalánkové, která si své vyšívané ilustrace fotila a použila do knih.)

Celkem novou technikou jsou ilustrace vytvořené v počítačích – jedná se o ilustraci vektorovou, tvořenou ve vektorových grafických programech (např. Adobe Illustrator) nebo bitmapovou (např. Adobe Photoshop).

3. 2. Rozdělení ilustrace z hlediska věku čtenáře

Ilustrace do dětské knihy jsou v této práci rozděleny do tří věkových kategorií. Tou první jsou ilustrace pro nejmenší děti (děti předškolního věku do cca 10 let). Jako zástupce jsem vybrala Helenu Zmatlíkovou, Zdeňka Milera a Miloše Nesvadbu. Ilustrátoři ztvárňují dětem známé věci, drží se reálných skutečností, které i děti předškolního věku dovedou rozeznat.

Druhá kategorie se zaměřuje na ilustrace pro starší děti. Zde již ilustrátoři přidávají více své vlastní fantazie a zabývají se složitějšími tématy, které už děti kolem 10 věku dokáží vstřebat. Zde jsou uvedeni zástupci jako například Adolf Born, Jiří Šalamoun nebo Jiří Trnka.

A do třetí kategorie spadají ilustrace pro dospívající děti a dospělé nebo také ilustrace umělecké. Zde už mohou mít ilustrace libovolnou podobu – přes realistickou, až po tu abstraktní. Takovými ilustrátory jsou například Květa Pacovská, Daisy Mrázková, Markéta Prachatická a nespočet dalších umělců.

3. 2. 1. Pro malé děti

Ilustrace pro malé děti, které ještě neumějí číst, by měly být srozumitelné a snadno rozpoznatelné. Děti v předškolním věku knihu vnímají a „čtou“ hlavně pomocí obrázků. Ty tedy v sobě musí mít určitou dávku realistického ztvárnění. Na abstraktní obrazy není dítě ještě zcela připraveno. Nejdříve se musí naučit rozeznávat základní tvary a až s postupem času se k němu abstrakce dostane. Tady tedy není místo pro experimentování a abstrakci.

3. 2. 1. 1. Helena Zmatlíková

Narodila se 19. 11. 1923 v Praze a zemřela 4. 4. 2005. Byla to nejznámější česká malířka, grafička a ilustrátorka. Studovala na Ukrajinské akademii v Praze u Grigorije Musatova, později přešla na Rotterovu školu v Praze. Své studium dokončila ve škole volné a užité grafiky, knižního a reklamního umění *Officina Pragensis*.

Byla opravdu všestranná – věnovala se novinové kresbě, kreslenému humoru, oděvnímu návrhářství, omalovánkám, vystřihovánkám, pohlednicím. Později rozšířila své aktivity i na kreslený film a plakáty. Její první knížky byly určeny pro dospělé (knihy *Deset děvčat jede na sever* nebo *Jak jsem hledal zlato*). Ale Helena Zmatlíková patří především dětem.

*„Tvorba pro nejmenší ji naučila oceňovat kompoziční význam prostého řazení jednotlivostí. Arch plný obrázků stupňuje dětskou vnímavost střídavou koncentrací na detail a na celek strany. Ilustrátorčina záliba pro izolaci dějové a situační jednotky a citový důraz, který je schopna jim dát, je zřejmá v celé její tvorbě.“*⁸

8 HOLEŠOVSKÝ, František, 1989. *Čeští ilustrátoři v současné knize pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 455 stran. Citace str. 430

Pracovala pro několik nakladatelství, hlavně pro Státní nakladatelství dětské knihy (dnešní Albatros), kde se stala kmenovou autorkou. Po roce 1989 vytvořila řadu knížek pro nově vzniklé nakladatelství Artur, které založil její syn.

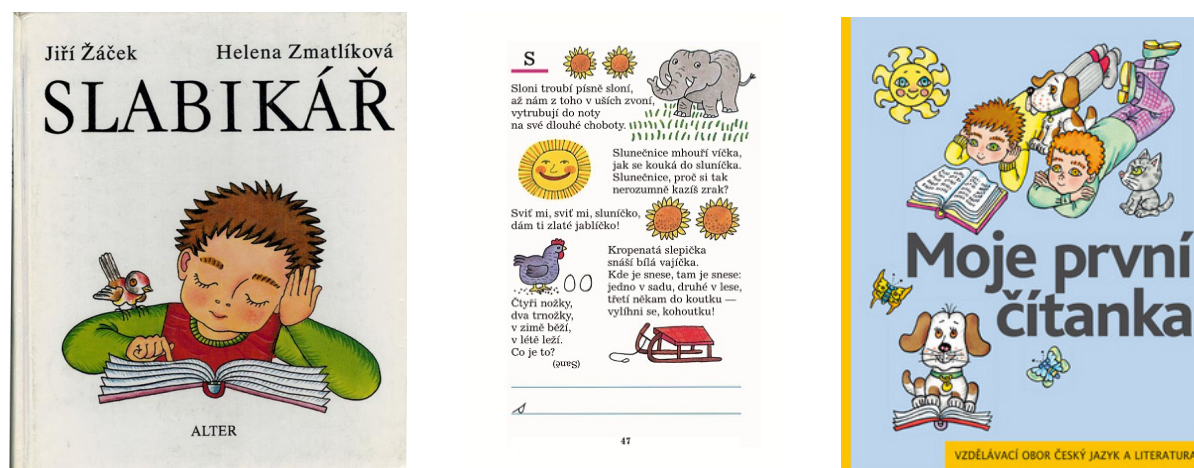
„Nikdy jsem nevycházela z žádných vzorů, i když mám své oblíbené kreslíře a malíře. Takže ani Ladou jsem se neinspirovala, i když si ho velice vážím. Rukopis Ladův a můj je – přes tvrzení některých hodnotitelů rozdílný a určitě nezaměnitelný.“⁹ Helena Zmatlíková

Její zřetelná, jednoduchá kresba a jasné optimistické ladění barev navozují atmosféru pohody a harmonie. Poznávacím znakem pro její postavy jsou vykulená očka, rozesmáté tváře a veselé barvy. V pozdějších letech přešla ilustrátorka k bohatšímu a dekorativnějšímu výrazu.

Ilustrace Heleny Zmatlíkové znají čtenáři po celém světě. Knížky s jejími ilustracemi vyšly ve více než dvou desítkách cizích jazyků. Celkově je knih, které doprovodila obrázky, ke třem stovkám. Ilustrátorka je nositelkou celé řady domácích i zahraničních cen. Helena Zmatlíková kreslení milovala a pracovala neúnavně až do posledních okamžiků svého života.

Spolupráce s Jiřím Žáčkem

Tato dvojice je známá především díky slabikářům a čítankám pro začínající čtenáře.

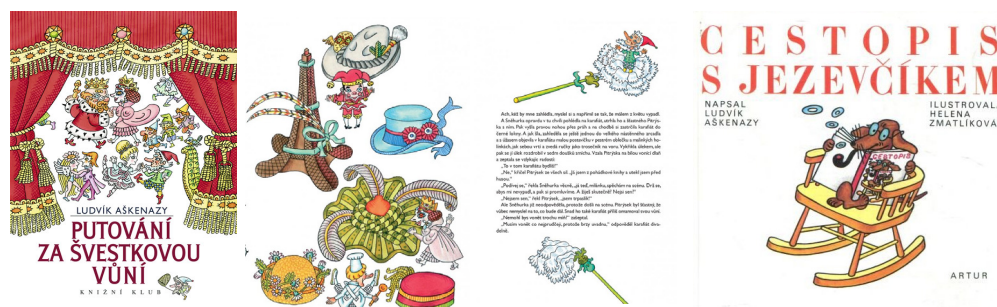

Obr. 31. Ukázka slabikářů a čítanek

9 Redakce, 2014. Helena Zmatlíková ilustrovala přes 270 knížek. In: Čítárny [online]. [cit. 2016-04-14]. Dostupné z: http://www.citarny.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=2534%3Ahele-na-zmatlikova-ilustrovala-pes-270-kniek&catid=93%3Aosobnosti-profilu&Itemid=3829&tmpl=component&type=raw

Spolupráce s Ludvíkem Aškenazym

Vyšla řada půvabných knížek pro dospělé (*Dětské etudy*, *Milenci z bedny*, *Ukradený měsíc*) a dvě knížky pro děti – *Putování za švestkovou vůní* (kde se zrodila postava Pitryška) a *Cestopis s jezevčíkem*.

Obr. 32. Ilustrace ke knihám *Putování za švestkovou vůní* a *Cestopis s jezevčíkem*

Spolupráce s Bohumilem Říhou

Nejnámějším dílem je kniha *Honzíkova cesta*, která bývala zařazována mezi povinnou četbu pro děti na základních školách. Prvním ilustrátorem byl malíř a pedagog Antonín Pospíšil. Tak, jak knížku známe, tedy s ilustracemi Heleny Zmatlíkové, byla kniha vydána v roce 1962. Rozdíl mezi těmito ilustrátory byl velký. Podle F. Holešovského „Pospíšil směřuje k svěbytně pojatému postižení přírodní skutečnosti a věnuje Honzíkovi maximální pozornost. Celý cyklus ilustrací je jím prostoupen (pohledy na Honzíka v různých situacích). Zmatlíková se naopak zaměřila na základní smysl obrázkové knihy pro nejmenší. Její cyklus je zasazen do pohádkově stylizovaného světa hraček a dětských her. I přes tu pestrost a barevnost však ani zde nechybí svěbytná realita.“¹⁰

Obr. 33. Rozdílné verze knihy *Honzíkova cesta*

Názor

Naše generace na ilustracích Heleny Zmatlíkové vyrůstala, takže i já k nim mám velmi kladný vztah. V první třídě jsme četli ze slabikáře od Jiřího Žáčka a *Honzíkovu cestu* jsme znali snad nazpaměť.

Nedávno jsem se vrátila do dětství a znovu zavzpomínala na tyto krásné ilustrace. V Galerii Slováckého muzea v Uherském Hradišti se totiž na konci roku 2015 konala výstava ilustrací Heleny Zmatlíkové. Jednalo se o jednu z nejrozsáhlejších výstav, na níž bylo k vidění kolem 400 originálů, které Helena Zmatlíková vytvářela pro desítky nakladatelství. Uvádí se, že ilustrovala kolem 270 knížek, v galerii bylo kolem 250. Na výstavě byla i cizojazyčná vydání s ilustracemi Zmatlíkové. Vidět na vlastní oči knížky v japonštině, finštině nebo němčině bylo opravdu milým překvapením. Jen nevím, jestli děti v zahraničí ocení knihy stejně tak jako u nás. Přece jen, každý národ má svou kulturu, své pohádky, své ilustrátory. Ale vidět tradiční českou ilustraci, nad kterou byl japonský text, bylo zvláštní. Pozoruhodná na této výstavě byla i ilustrátorčina raná tvorba, kdy spolupracovala s různými časopisy, novinami, ale také tvořila módní návrhy, karikatury nebo vtipy.

Spisovatel František Nepil o Heleně Zmatlíkové napsal: „*Dnes už to vím: ty modré oči, které jsem vídal v knížkách pro děti, jsou oči paní Zmatlíkové. Když jsem ji viděl poprvé, tak jsem ji podle nich poznal. Chvilinku předtím, než nás představili. Seděla u kulatého stolu, já vkročil dveřmi dovnitř a jak jsem ji spatřil, napadlo mě: tuhle paní namalovala Helena Zmatlíková. A ona ji nenamalovala Helena Zmatlíková. Ona to prostě byla ona.*“¹¹

Obr. 34. Ukázka z výstavy Heleny Zmatlíkové v Uherském Hradišti

11 Helena Zmatlíková, 2005. In: Český rozhlas Brno: Rozhlas Apetýt [online]. [cit. 2016-04-14]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/brno/upozornujeme/_zprava/dnes-v-poradu-apetyt--165415

3. 2. 1. 2. Zdeněk Miler

„Mým krédem vždycky bylo dělat pro děti. A šlo to samo od sebe, aniž bych to nějak popoháněl.“¹²

Zdeněk Miler se narodil 21. února 1921 v Kladně a zemřel 30. listopadu 2011 v Nové Vsi pod Pleší. Byl to tvůrce kreslených filmů, ilustrátor a grafik. Studoval obor fotografie na Státní grafické škole v Praze a později na Uměleckoprůmyslové škole u profesorů Bendy a Strnadela. Působil v ateliérech kresleného filmu ve Zlíně a od roku 1945 byl trvale činný v Praze v ateliérech kresleného filmu *Bratři v triku*. Získal řadu ocenění jak za ilustrační, tak za filmovou tvorbu.

Svoji bohatou výtvarnou činnost rozšířil o ilustrace do dětských knížek. Ilustroval kolem 30 knih. Zdeněk Miler si přál, aby byly děti spokojené, k sobě navzájem pozorné, kamarádské a milé. To se mu do jisté míry (díky jeho ilustracím) podařilo, protože v jeho kresbách pozitivní vlastnosti nalézáme.

Spojení ilustrace s kresleným filmem, hlavně ilustrace v knihách pro děti, má v českém výtvarném umění delší tradici. Jeho prvním samostatným počinem byla ilustrace k pohádce Jiřího Wolкера *O milionáři, který ukradl slunce*. Jako ilustrátor pracoval pro nakladatelství Albatros.

Krteček

Postava Krtečka oslovila již několik generací. Malého krtka si vybral zřejmě proto, že jej ve svých filmech neměl Walt Disney. „Walt Disney použil pro své kreslené filmové příběhy téměř všechna zvířátka, jen jedno ne. To jsem si vybral já,“¹³ řekl Zdeněk Miler. Na postavičku Krtečka přišel údajně při procházce, když zakopl o krtinu. Postava krtka nemluví, říká jen pár citoslovcí (hele, já, ach jo...). Krteček se začal vyrábět po celém světě, dokonce se dostal až do vesmíru. Ohledně licence na tuto kreslenou postavičku však dodnes panují spory.

12 Zdeněk Miler dětem: krték a ti druzí. In: Česká televize [online]. [cit. 2016-04-14]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/1283583-zdenek-miler-detem-krtek-a-ti-druzi>

13 Zemřel ilustrátor Zdeněk Miler, autor Krtečka, 2011. Literární noviny [online]. [cit. 2016-04-14]. Dostupné z: <http://literarky.cz/kultura/film/7010-zemel-ilustrator-zdenek-miler-autor-krteka>

Obr. 35. Ukázka knih a ilustrací Krtečka

Další spolupráce

Kubula a Kuba Kubikula (Vladislav Vančura), *O zvědavém štěňátku* (Iva Hercíková), *O veselé mašince* (Jan Čarek), *Cesty formana Šejtročka* (Václav Čtvrtek), *Pohádkový dědeček* (Eduard Petiška)...

Obr. 36. Ukázky ilustrací Zdeňka Milera

Názor

Zdeňka Milera zná již několikátá generace a to zejména díky slavnému a oblíbenému Krtečkovi. V jeho podání jsou všechny postavičky milé, veselé a líbivé. Díky večerníčkovým příběhům, ve kterých se postavy rozpohybují, získává autor ještě významnější postavení v české pohádkové tvorbě. Není snad nikoho, kdo by jeho tvorbu neznal. Je to nejen díky večerníčkům, které se doposud vysílají, ale také díky jeho známým ilustracím v knihách.

3. 2. 1. 3. Miloš Nesvadba

„Herci o něm říkají, že je výborný kreslíř, výtvarníci zase, že je výborný herec.“¹⁴

Český herec, malíř a ilustrátor, narozen 17. 4. 1925 v Praze. Studoval na reálném gymnáziu v Praze, jeho profesorem kreslení byl F. V. Mokrý. Od mládí projevoval výtvarné nadání, kreslil do novin a časopisů. Svou práci a vůbec celý svůj život zasvětil zejména dětem. Knižní ilustrace jsou humorné, živelné a s jeho signifikantní, plynulou a rychlopisnou kresbou děti jeho tvorba baví. Úzce spolupracoval také s dětskými časopisy *Mateřídouška* a *Sluníčko*, ve kterých publikoval svá díla.

Vydal několik vlastních obrázkových knih. Za své vzory považuje například Ondřeje Sekoru nebo Josefa Ladu, od kterých převzal to, co má sám rád. Tvoří jednoduché dějové kresby, aby byly i ty nejmenší děti schopny si v těchto obrázcích číst.

Velkou slávu získal v televizních pořadech pro děti, kde kreslil, hrál a vystupoval. Ilustračně spolupracuje například také s Českou televizí, kde se často v pořadech pro děti objevují jeho nezaměnitelné kreslené veselé a hravé kulisy.

Spolupráce

Evička a Monoklíček (Josef Velda), *Káťa a krokodýl* (N. V. Gernetová, G. B. Jagdfeld), *Děti z Boudy* (Josef Kožíšek), *Ondra a 3 Martánkové* (Vid Pečjak)...

Obr. 37. Ukázka ilustrací Miloše Nesvadby

14 Miloš Nesvadba: herec s tužkou v ruce. In: ČESKÉ NOVINY [online]. [2016-04-14]. Dostupné z: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/milos-nesvadba-herec-s-tuzkou-v-ruce/1204802>

Vlastní tvorba:*Bubetka, Kuře Cupity*

Obr. 38. Knihy *Bubetka v Praze* a *Kuře Cupity*

Názor

Tvorba Miloše Nesvadby nevyčnívá jako třeba tvorba Milera nebo Zmatlíkové, ale je to další úplně jiné pojetí ilustrace pro děti. Už při prvním pohledu poznáme, že se jedná o rychlou kresbu, ve které jsou zachyceny důležité rysy a tvary. Figury a věci jsou v jeho podání velmi stylizované, ale stále dodržuje určitou realitu, která je pro malé děti důležitá.

3. 2. 2. Pro starší děti

V ilustracích pro starší děti (od 12 let) se může postupně objevovat určitá dávka stylizace. Také s tím, jak dítě roste a poznává svět kolem sebe, se v ilustracích rozšiřuje tematika o další nové okruhy.

3. 2. 2. 1. Adolf Born

Narodil se 12. 6. 1930 v Českých Velenicích. Vystudoval Vysokou školu uměleckoprůmyslovou a Akademii výtvarných umění v Praze u profesora Pelce.

Je jedním z nejznámějších českých ilustrátorů pro děti a mládež, ale také malíř, grafik, karikaturista, autor poštovních známek, scénárista, režisér, animátor a scénograf.

Nejvíce se však zabývá ilustracemi pro pubescentní věk. Ilustroval přes 200 knih, spolupracoval také s několika dětskými časopisy (Sluníčko). Vystavuje doma i v zahraničí a je nositelem mnoha domácích i zahraničních ocenění. Není tak pochyb, že tento autor patří mezi nejoblíbenější ilustrátory dětských knih.

Když Adolf Born pracuje na ilustracích, nevidí rozdíl mezi dospělým a dětským čtenářem.

*„Děti reagují trochu jiným způsobem, jsou taky velmi kritické. Když dáte někomu do ruky šavli, ale v textu není, tak hned se ptají, co tam dělá ta šavle... Berou ale zase takové moje drobnosti. Když třeba nějakou dramatickou situaci doplním pozorovatelem v podobě kočky na zídce, tak to berou, smějí se tomu,“*¹⁵ popisuje Adolf Born své zkušenosti.

Jeho tvorba je veselá, zobrazuje pozitivní stránky života a proniká až k její podstatě. Nejvíce se Born zabývá ilustrací pro děti, kde jde spíše experimentálním směrem. Dostal se téměř ke všem žánrům dětské knihy (knihy pro nejmenší, knihy pro začínající čtenáře, povídky ze života dětí, dobrodružná literatura, pohádky, poezie a humoristické povídky).

Zpočátku se věnoval dřevorytu a černobílému nebo kolorovanému linorytu. V 60. letech začal vytvářet barevné litografie, které známe z většiny jím ilustrovaných knih.

Tvoří dekorativně stylizované kompozice. Typickými znaky pro jeho tvorbu jsou obrysová a šrafovaná kresba, tlumená barevnost, figurální, přírodní motivy a často užívaná dějová zkratka. Pomocí mimiky a držení těl postav dokáže skvěle zachytit širokou škálu pocitů. V každém díle Born uplatňuje v širokém rozpětí velkou dávku humoru.

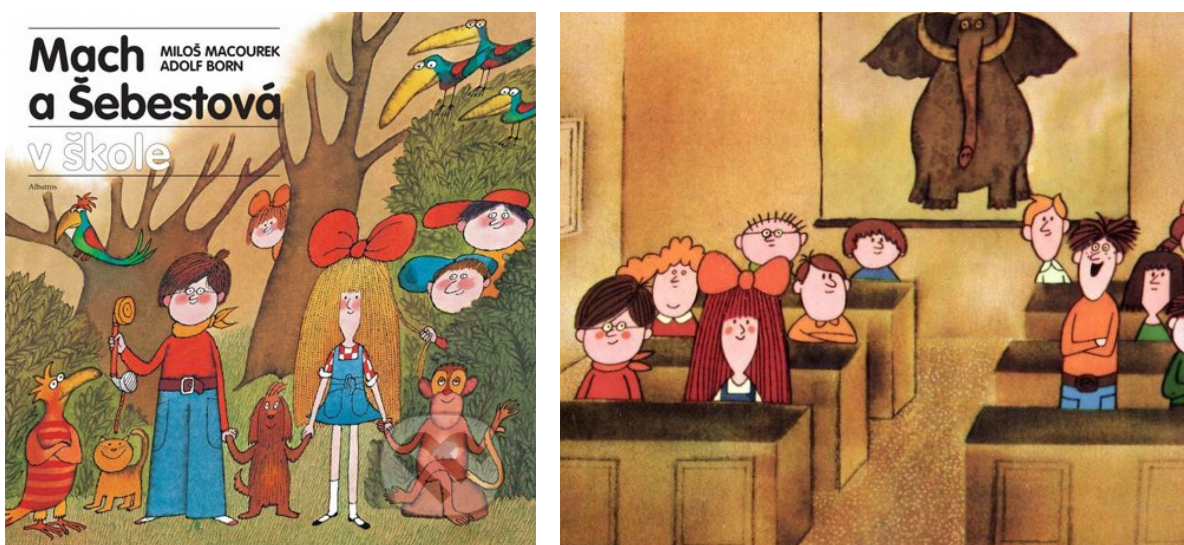
V jeho tvorbě často vystupují polidštěná zvířata nebo lidé se zvířecími rysy. Další inspirací jsou mu pánové s upravenými kníry a dámy v elegantních kloboucích z dob Rakousko-Uherska.

15 Ilustruji jen to, co mě baví, říká 85letý Adolf Born, 2015. In: Aktuálně.cz [online]. [cit. 2016-04-14]. Dostupné z: <http://magazin.aktualne.cz/kultura/literatura/ilustruji-jen-to-co-me-bavi-rika-85lety-adolf-born/r~1466629e105111e5a43f002590604f2e/>

Spolupráce s Milošem Macourkem

Z českých autorů spolupracoval zejména s Milošem Macourkem. Nejznámější jsou knihy o Machovi a Šebestové a o opičce Žofce. Dále ještě méně známé knihy *Všichni sloni orchestru* nebo *Pětka z přírodopisu a jiné macourkoviny*.

Celkem vyšlo sedm knih o Machovi a Šebestové – *Mach a Šebestová*, *Mach a Šebestová ve škole*, *Mach a Šebestová za školou*, *Mach a Šebestová na prázdninách*, *Mach a Šebestová na cestách*, *Mach a Šebestová v historii* a samozřejmě *Mach, Šebestová a kouzelné sluchátko*.

Obr. 39. Mach a Šebestová – ukázka ilustrací

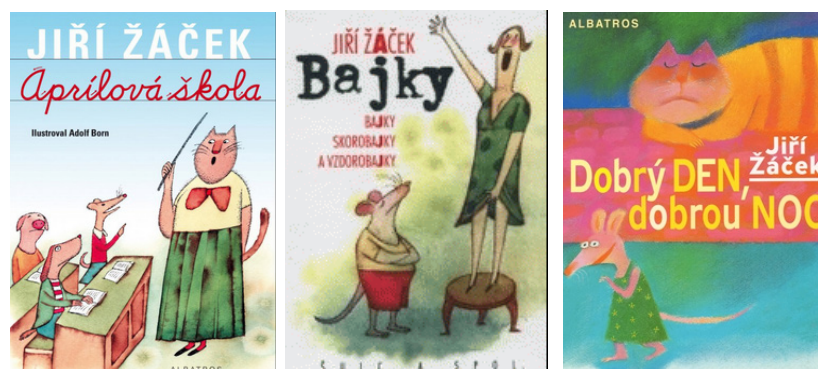
Na otázku, kde bral Adolf Born inspiraci k Machovi a Šebestové, uvedl:

„Inspirace přišla většinou zvenčí, z reality. Tu jsem si ovšem převedl do své řeči. Když jsme začali pracovat na seriálu s Machem a Šebestovou, chodila naše dcera do třetí třídy a měla bratrance, který byl o třídu výš. Právě z těch dvou dětí jsem vyšel a upravil si jejich obraz podle svého. Machovi jsem nechal brýličky, protože synovec je taky měl a Šebestová má blond vlasy po mé dceři. Ale přimyslel jsem k ní navíc mašli. Pravda, ta tenkrát už nebyla in, holky ji nenosily. Jenže já potřeboval na hlavě své hrdinky barevný akcent.“¹⁶

16 Rozhovor s Adolfem Bornem, 2015. Týdeník rozhlas [online]. Radioservis, a. s., vydavatelství Českého rozhlasu, 25(23) [cit. 2015-09-11]. Dostupné z: https://www.radioservis-as.cz/archiv15/23_15/23_titul.htm

Spolupráce s Jiřím Žáčkem

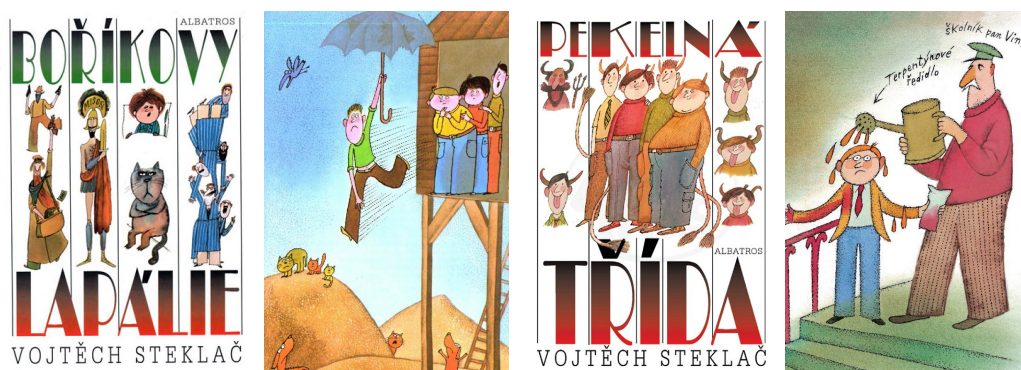
Adolf Born ilustroval Žáčkovu první sbírku básniček pro děti *Aprílová škola*, *Bajky*, *skorobajky a vzdorobajky* i výběr z jeho tvorby *Dobry den, dobrou noc*. Dále například knihy *Rýmy pro kočku*, *Hrůzostrašné pohádky pro malé strašpytlíky* a mnoho dalších.

Obr. 40. Ukázka knih – spolupráce s Jiřím Žáčkem

Spolupráce s Vojtěchem Steklačem

Svémi nezaměnitelnými ilustracemi doprovodil i knížky Vojtěcha Steklače. Legendární *Boříkovy lapálie*, *Pekelnou třídu* a její další dvě pokračování.

Obr. 41. Ukázka knih – spolupráce s Vojtěchem Steklačem

Daniel Defoe – Robinson Crusoe

Příběhy ztroskotaného námořníka Robinsona Crusoa přivedly před sedmi desítkami let malého chlapce Adolfa Borna k lásce k ilustracím. Právě ke knize *Robinson Crusoe* od Daniela Defoa vytvořil Adolf Born několik ilustrací.

„Když jsem dostal tuhle knížku ve svých 12 letech, tak jsem věděl, že bych k nim chtěl dělat obrázky. A to se mi splnilo. Ilustroval jsem je a ještě jsem pak dělal se Stanislavem Látalem celovečerní loutkový film. Byl to splněný klukovský sen. Je to bezvadný, že se to někdy podaří,“¹⁷ řekl Born.

Obr. 42. Ukázka knihy Robinson Crusoe – Daniel Defoe

Další spolupráce

Dále spolupracoval například se Zdeňkem Svěrákem na knize *Tatínku, ta se ti povedla* a s Martinou Drijverovou na knize *Sísa Kyselá*. Ilustroval také Nepilovy knihy *Já Baryk* nebo *Pět báječných strýčků*. Svými ilustracemi doplnil také populární knihu Astrid Lindgrenové *PiPi Dlouhá punčocha*.

Obr. 43. Ukázka knih s ilustracemi Adolfa Borna

Názor

Ilustrace Borna více ocení až děti v pozdějším věku. Právě veselou grotesku, kterou skrývá ve svých dílech, lépe rozeznají až starší děti a dospělí. Díky ruční práci a litografii jsou i mně osobně ilustrace pana Borna velmi blízké.

17 Ilustruji jen to, co mě baví, říká 85letý Adolf Born, 2015. In: Aktuálně.cz [online]. [cit. 2016-04-14]. Dostupné z: <http://magazin.aktualne.cz/kultura/literatura/ilustruji-jen-to-co-me-bavi-rika-85lety-adolf-born/r~1466629e105111e5a43f002590604f2e/>

Stopa ruční práce je přece jen cennější než počítačová ilustrace. Díky skvělé stylizaci a nápá-
dům Bornova tvorba dokáže pobavit. Jednotlivé ilustrace jen tak nepřehlédnete. Je v nich tolik
informací a děj je tak bohatý, že u nich strávíte hodně času.

3. 2. 2. 2. Jiří Šalamoun

Narodil se 17. dubna 1935 v Praze. Je ilustrátorem, grafikem, zabývá se také animovaným
filmem, tvorbou plakátů a typografií. Studoval na Akademii výtvarných umění v Praze a na
Vysoké škole grafiky a knižního umění v Lipsku. Získal řadu našich i zahraničních cen za filmy
a knihy.

Jiří Šalamoun má smysl pro knižní celek, tvoří neopakující se kompoziční řešení. Jeho
výrazový rejstřík je široký. Základní charakteristika jeho tvorby je grotesknost, fantasknost,
dějovost a humor v různých podobách. Hlavním výrazovým prostředkem je kresba, ve které
se skrývá jak groteska, tak i karikatura.

O svém ilustrování autor říká, že chce hrát se čtenářem poctivou hru. Chce, aby byla opravdu
tak chápána. Mezi ním a literárním dílem nastává vztah a to, co vznikne, je ilustrace.

Díky jeho výtvarnému podání přijmeme v ději i to, co nemusí být vždy veselé a chápeme smysl
příběhu, ve kterém je vždy něco podstatného.

Ilustrované knihy

Maxipes Fík (Rudolf Čechura), *Kronika Pickwickova klubu* (Charles Dickens), *Hobit aneb cesta
tam a zase zpátky* (John Ronald Reuel Tolkien)

Obr. 44. Ukázka knih s ilustracemi Jiřího Šalamouna

Názor

Z dětství si Jiřího Šalamouna pamatuji zejména díky večerníčkům a knihám o Maxipsu Fíkovi, které pobaví nejen děti, ale i dospělé. Tyto jednoduché kresby plné vtipu a hravosti mě vždycky bavily. Každý díl zaujal humorem a skvělou stylizovanou kresbou, která měla až komiksový nebo karikaturní nádech. V pozdějším věku jsem začala tohoto umělce oceňovat také díky jeho skvělým grafickým dílům, v nichž se objevuje jeho signifikantní a nezaměnitelný rukopis.

3. 2. 2. 3. Jiří Trnka

Český ilustrátor, malíř a tvůrce kreslených a loutkových filmů se narodil 24. 2. 1912 v Plzni a zemřel 30. 12. 1969 v Praze. V Plzni se nejdříve učil loutkářskému výtvarnictví, poté studoval v Praze na Uměleckoprůmyslové škole.

Zpočátku navrhoval a vytvářel kulisy pro různá divadla. Jiří Trnka vedl Studio kresleného a trikového filmu, poté také Studio loutkového filmu v Praze. Později byl jmenován profesorem na Vysoké škole uměleckoprůmyslové. Práci mu však znesnadňovala těžká nemoc.

Významné místo v jeho tvorbě má ilustrace. Ilustroval jak říkanky pro nejmenší, pohádky pro pokročilejší čtenáře, ale i knihy poezie pro dospělé. Spolupracoval například s Františkem Hrubínem. Z této spolupráce vznikla jedinečná kniha *Špalíček veršů a pohádek*. Pro Trnkovy ilustrace je charakteristická radostná barevnost a užití různých grafických technik. Postavy v ilustracích souvisí s loutkami, se kterými žil již od malička. Tuto podobnost můžeme vidět například v kresbě a barvě, v pojetí postav a jejich tvarů. Jeho tvorba je jemná, plná něžnosti a lásky.

Jak za svá filmová, tak ilustrační díla získal Jiří Trnka okolo 50 ocenění a stal se uznávaným umělcem doma i v zahraničí.

Trnkova tvorba již od počátku láká všechny věkové kategorie a díla jsou kladně přijímána jak dětmi, tak i dospělými.

Spolupráce

Říkejte si se mnou, Říkejte si pohádky, Pohádka o Květušce a její zahrádce (František Hrubín), *Broučci* (Jan Karafiát), *Míša Kulička* (Josef Menzel), *Anička skřítek a slaměný Hubert* (Vítězslav Nezval)...

Obr. 45. Ukázka knih s ilustracemi Jiřího Trnky

Názor

Ilustrátor Jiří Trnka si díky svým milým ilustracím získal srdce nejednoho dítěte. Každá jeho ilustrace je naplněná fantazií, upřímností a jemností. Jeho osobitý rukopis plný teplých barev je nenahraditelný. Ilustrátor spadá do generace starších umělců a dnešní mládež baví spíše nové knihy a filmy. Takže některé děti už možná ani o tyto knihy nejeví velký zájem. Přesto jsem však přesvědčena, že by Trnkovo dílo nemělo upadnout v zapomnění.

3. 2. 3. Pro děti a dospělé

Ilustrace pro starší děti nebo dospělé v sobě nesou jistou dávku tajemna. Může se už jednat o abstraktní tvorbu, kterou tato věková skupina dokáže pochopit a vstřebat. V této kategorii ilustrátoři více experimentují jak s tématy, tak s technikami a celkovým ztvárněním. Také se může jednat o autorské ilustrace přibližující jejich osobitost. Z velkého množství skvělých autorů, tvořících pro tuto velkou skupinu, stojí za zmínku například Květa Pacovská, Daisy Mrázková nebo Markéta Prachatická.

3. 2. 3. 1. Květa Pacovská

Narodila se 28. 7. 1928 v Praze. Je světovou malířkou, grafičkou a ilustrátorkou. V České republice však nevydala žádnou knihu. Je známá především v cizině. Studovala na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze.

Uspořádala několik samostatných výstav, zúčastnila se kolektivních výstav doma i v zahraničí a za svou tvorbu obdržela celou řadu významných mezinárodních ocenění. Její originální autorské knihy plné hravosti a fantazie musíme vnímat všemi smysly. Ostatně se to u nich nabízí.

Od 60. let ilustruje a vystavuje svá grafická díla. Její tvorba je určena hlavně pro dětské knihy a časopisy. V ilustraci dětské knihy Pacovská zaujímá zvláštní místo díky svému výtvarnému pojetí a stylu. Oceňuje se u ní spojení geometrických tvarů s naivitou staré lidové hračky, vazba kresby a malby s typografií a také fázování v ilustraci.

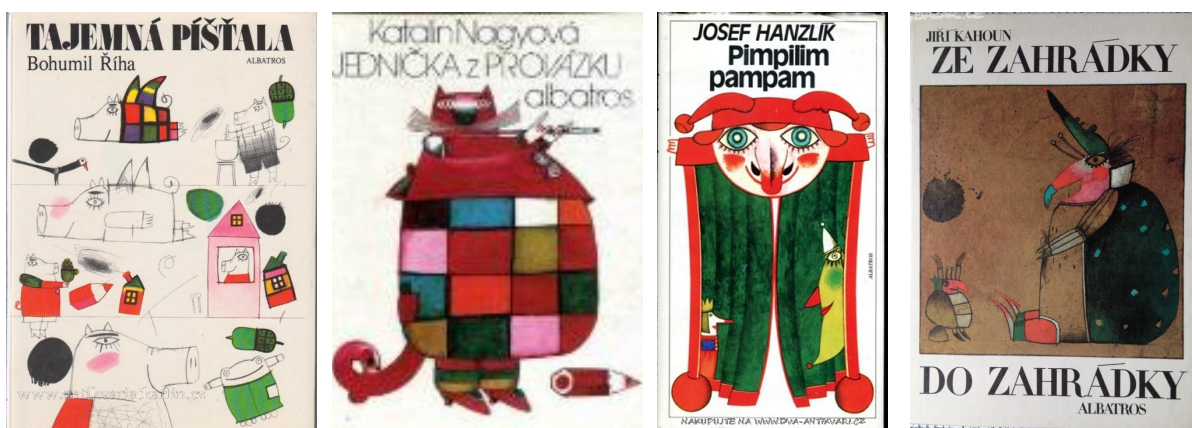
„Pro ilustrace Květy Pacovské je typický intelektuální přístup. Abstraktní část autorka odlehčuje principem hry a spojuje tak strohost řádu s volnou fantazií. Znaky věcí a objektů převádí dál do fázovitého pohybu, dává je do protikladů nebo mezi nimi vytváří absurdní spoje. Mění jejich významy záměnou měřítek, ozvláštňením detailů, zvýrazňuje význam epizodních prvků. Někdy zase skládá z jednotlivých prvků složitou kompozici. Kresebné znaky neztrácí poezii, barva působí smyslově a významově. Celek dává dítěti představy o světě kolem nás i o reálnosti světa tvořeného naší fantazií.“¹⁸

18 Čeští a slovenští ilustrátoři knih pro malé děti, 1980. Praha: Albatros, 96 stran. Citace str. 39

Její díla v dnešní době nelze koupit. Vystavuje, ale neprodává. Je zastoupena v mnoha světových muzeích. Nejvíce si cení ucelené kolekce svých obrazů a objektů. Knihy, které vystavuje, se otevírají do prostoru a vybízí tak čtenáře jakékoliv věkové kategorie, aby si na knihu sáhli. Přestože se jedná o velmi cenná díla, sama autorka je pro, aby na ně děti sahaly a měly je rády. Opatření knížky není na škodu. Je to spíše znamení, že kniha je u lidí oblíbená a často prohlížena. Navíc kontakt se samotnými čtenáři bývá inspirativní pro obě strany.

Spolupráce

Tajemná píšťala (Bohumil Říha), *Jednička z provázku* (Katalin Nagyová), *Pimpilim pampam* (Josef Hanzlík), *Ze zahrádky do zahrádky* (Jiří Kahoun)...

Obr. 46. Ukázka knih s ilustracemi Květy Pacovské

Autorské knihy

Der kleine Blumenkönig (1991), *MitterNachtsSpiel* (1992), *Tour à tour* (1995), *Jamais Deux sans Trois* (1996)

Obr. 47. Ukázka autorských knih Květy Pacovské

Názor

Tvorba Květy Pacovské je určena spíše pro starší děti. Nejsm si jistá, zda ti nejmenší čtenáři vstřebají takovou míru stylizace a fantazie. Tyto ilustrace a celkové výtvarné nadání skutečně ocení až dospělí. Když si jen vzpomenu na své dětství – blízké mi byly hlavně postavičky Krtečka, Rákosníčka a mnoho jiných. Zejména tedy takové ilustrace, kde převažovala realistická podoba nad tou uměleckou (abstraktní). Až postupem času jsem začala oceňovat umělce, kteří do svých ilustrací dávají podměty k přemýšlení a hledání.

3. 2. 3. 2. Daisy Mrázková

Česká ilustrátorka, spisovatelka, grafička a malířka, narozena 5. května 1923 v Praze. Studovala na Uměleckoprůmyslové škole u profesora Strnadela obor dětská ilustrace. Kvůli péči o děti však studium nedokončila. Díky svému manželovi Jiřímu Mrázkovi, který byl jejím spolužákem a studium dokončil, se setkávala s umělci Umělecké besedy a účastnila se různých výstav.

Později se začala věnovat literatuře. Knihy nejen psala, ale doplňovala je také vlastními ilustracemi. Mezi prvními vznikla kniha *Neplač, muchomůrko*, která vyšla v roce 1965.

*„Já jsem moc ráda psala pohádky, které později přišly do knížky Muchomůrka, pro hlas pana Brodského. On totiž interpret může text úplně poškodit tím, že dá špatný přízvuk nebo jiný, než já chci. Kdepak pan Brodský, ten byl vždycky úplně bezvadný. Pro ten jeho hlas, pro ten já jsem psala.“*¹⁹

Daisy Mrázková

Dále mezi nejznámější knižní díla patří *Můj medvěd Flóra*, knížka pro začínající čtenáře z roku 1973. Vyprávění o plyšovém medvědovi vychází z reálného příběhu.

Daisy Mrázková se věnovala i olejomalbě, později převažovala perokresba, kresba barevnými tužkami a v devadesátých letech malba vaječnou temperou. Její literární díla jsou přeložena do slovenštiny, angličtiny, němčiny, japonštiny, litevštiny a slovinštiny.

19 FALTÝNEK, Vilém, 2011. Spisovatelka Daisy Mrázková učí dětské čtenáře vnímavosti. In: Český rozhlas 7: Radio Praha [online]. [cit. 2016-04-14]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/kultura/spisovatelka-daisy-mrazkova-uci-detske-ctenare-vnimavosti>

Ve svých obrazech vyjadřuje především sebe. „*Obraz: ob – razit se, to je jako otisknout se, podívat se do nějakého zrcadla. Dokonce v Bibli se formuluje: ‚Bůh stvořil člověka k obrazu svému‘. Potřeboval asi někoho – on všemohoucí, aby ho někdo měl rád.*“²⁰

Tato tajuplná dáma však sama sebe považuje především za malířku. Nejen, že pro své knihy tvoří nádherné ilustrace plné tajemna, ale také vytváří imaginární krajiny.

„*Bez malování žít by muselo bejt hrozný.*“²¹

Daisy Mrázková

Autorské knihy

Haló, Jácíčku (1972), *Slon a mravenec* (1982), *Písňe mravenčí chůvy* (2009), *Můj medvěd Flóra* (2011), ...

Obr. 48. Ukázka autorských knih Daisy Mrázkové

Názor

Ač je tato autorka označovaná jako ilustrátorka knih pro děti předškolního a nižšího školního věku, myslím, že její křehkou tvorbu plnou událostí spjatých s lidmi, zvířaty a přírodou dokáží ocenit až starší děti nebo dospělí. Také sama autorka uvádí, že je spíše malířkou a v obrazech ukrývá tajemno. Z ilustrací vyzařuje láska a něha, kterou dávala jak svým dětem, tak i čtenářům.

20 FALTÝNEK, Vilém, 2011. Spisovatelka Daisy Mrázková učí dětské čtenáře vnímavosti. In: Český rozhlas 7: Radio Praha [online]. [cit. 2016-04-14]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/kultura/spisovatelka-daisy-mrazkova-uci-detske-ctenare-vnimavosti>

21 tamtéž

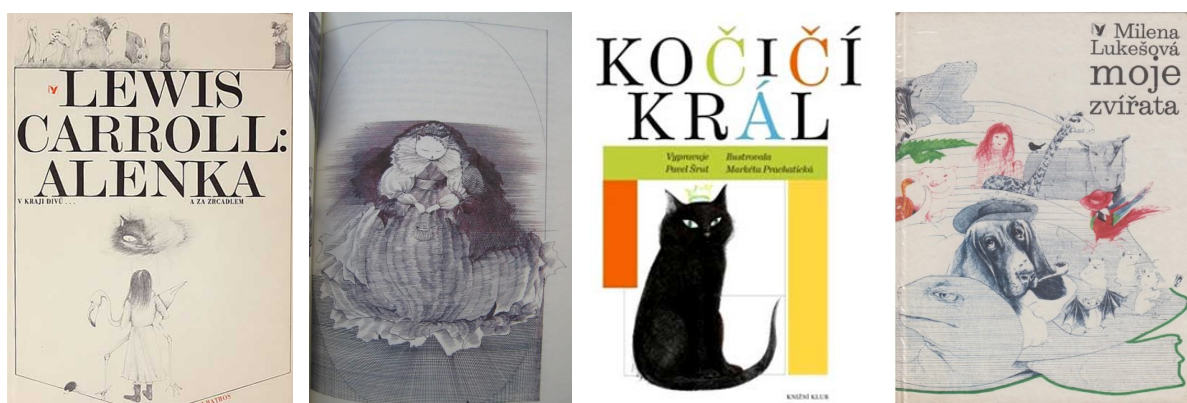
3. 2. 3. 3. Markéta Prachatická

Česká výtvarnice, kreslířka, ilustrátorka a autorka animovaných filmů, narozena 4. 12. 1953 v Praze. Vystudovala gymnázium v Praze a díky svému otci Stanislavu Kolíbalovi se vydala uměleckou cestou. Nejznámější jsou ilustrace ke knize Lewise Carrolla *Alenka v kraji divů a za zrcadlem*, kde ilustrace pojala jako cyklus několika celostránkových kompozic. Je v nich jemná struktura a šrafura. Velmi citlivě zachází s celkovou kompozicí, kde střídá grafické plochy s volnými místy, které ilustraci krásně provzdušňují. Užívá figurálních a přírodních motivů, které propojuje s interiéry. Ilustrace se hezky doplňují s typografickou i grafickou úpravou a vůbec celkovým zpracováním knihy. Také proto tato výtečně umělecky zpracovaná kniha získala řadu uznání a ocenění.

Díky grafickému ztvárnění jsou ilustrace této autorky nabity fantazií a kouzly. Dalším dílem, které doprovodila svými ilustracemi je kniha *Moje zvířata* od Mileny Lukešové. Kniha je sice určena nejmenší dětem, ale domnívám se, že je pro ně hodně náročná, protože se jedná spíše o osobité ztvárnění představ umělkyně a její smysl pro detail.

Spolupráce

Alenka v kraji divů a za zrcadlem (Lewis Carroll), *Francouzské pohádky* (Charles Perrault), *Kočičí král* (Pavel Šrut), *Moje zvířata* (Milena Lukešová)...

Obr. 49. Ukázka knih s ilustracemi Markéty Prachatické

Názor

Ilustrátorka není tak známá jako všichni výše zmiňovaní umělci, ale opět je zde patrný odlišný přístup k ilustraci pro děti. Jemné grafické ztvárnění je charakteristickým prvkem pro její tvorbu. Navíc to, jak pracuje s prostorem v knize a celkovou kompozicí v ilustracích, je naprosto odlišné od tvorby kohokoli jiného. Já osobně se s dílem této autorky setkala až na střední škole, kde jsem objevila právě knihu *Alenka v kraji divů a za zrcadlem*. Toto knižní zpracování mě natolik nadchlo a zaujalo, že jsem se o autorku začala více zajímat a velmi jsem si její tvorbu oblíbila.

4. ČESKÁ NAKLADATELSTVÍ

V České republice existuje několik nakladatelství, která se specializují na dětskou knihu anebo je dětská kniha jejich hlavní náplní. Budou zde zmíněna například všem dobře známá nakladatelství Albatros, Fragment nebo také menší nakladatelství Meander a Baobab, která jsou orientovaná na ilustrované knihy pro děti a mládež.

4.1. Albatros

Obr. 50. Logo Albatros

Nakladatelství Albatros je nejstarší české nakladatelství, které se již od počátku zaměřuje na literaturu pro děti a mládež. Funguje od roku 1949, kdy působilo pod původním názvem Státní nakladatelství dětské knihy. Prvním ředitelem byl Václav Netušil, poté nastoupil nový šéfredaktor Karel Nový, který zahájil změnu v edičních plánech. Dalším ředitelem se stal Bohumil Říha. Za jeho působnosti získalo nakladatelství mnoho kvalitních autorů a překladatelů. Bylo vydáno přes deset tisíc titulů.

V současné době vydává kolem sta knih ročně a zaměřuje se především na literaturu pro děti do 12 let. Albatros nabízí širokou škálu autorů – od klasických, jako jsou např. Václav Čtvrtek, Jiří Žáček, Zdeněk Burian a další, přes stále populární knihy *Malý princ*, *Děti z Bullerbynu* a další bestsellery. Také se zaměřuje na nové české i zahraniční autory.

Soudobí autoři a ilustrátoři:

Radek Malý, Pavel Čech – *Listonoš vítr*

Petr Šrámek, David Böhm, Jiří Kolář – *Co by sis přál*

Pavel Žiška, Galina Miklínová – *O botě, která si šlapala na jazyk*

Obr. 51. Albatros – ukázka knih

4. 2. Fragment

Obr. 52. Logo Fragment

Nakladatelství Fragment bylo založeno v roce 1991, tehdy ještě pod názvem Jan Eisler – Fragment. Od roku 2007 funguje jako Nakladatelství Fragment. Dlouhodobě patří k nejvýznamnějším nakladatelům v České republice.

Od samotného vzniku nakladatelství bylo na knižní trh vydáno přes 2500 knižních titulů. Každoročně je to přes 200 novinek. K dostání je populárně naučná literatura, beletrie, leporela nebo i odborné tituly. Nalézt zde můžeme známé bestsellerové české i zahraniční autory nebo také nové mladé nadějně autory.

Autoři, kteří tvoří pro nakladatelství Fragment: Zdeněk Svěrák, Václav Čtvrtek, Zdeněk Miler, Jiří Žáček, Josef Lada, Helena Zmatlíková, Pavel Kantorek, Christopher Paolini, Suzanne Collinsová, Rick Riordan, Thomas C. Brezina, Michaela Burdová, Kateřina Petrusová, Sandra Vebrová, Kristina Hlaváčková a další.

4. 3. Meander

Obr. 53. Logo Meander

Toto nezávislé nakladatelství bylo založeno v roce 1995. Majitelkou je překladatelka Ivana Pecháčková. Nakladatelství se věnuje originální tvorbě pro děti a mládež, zaměřuje se zejména na autorskou knihu. Klade důraz na výtvarné pojetí. Snaží se vydávat knihy, které nasměrují děti správnou cestou. Nalezneme zde jak známé autory, tak i začínající spisovatele a ilustrátory.

Nakladatelství nevydává velké množství knižních titulů, ale zato jsou zde knihy kvalitní, které získávají ocenění jak po stránce výtvarné, tak i literární.

Umělecká edice Modrý slon se snaží posunout českou dětskou knihu na vyšší úroveň. Spadají do ní náročnější umělecké autorské knihy pro děti. Právě díky nim se toto nakladatelství proslavilo. Každá kniha je mistrným dílem. Každých prvních sto výtisků je číslováno a obsahuje vlastnoruční podpis autora.

Edice **Pražské legendy** vychází i v cizojazyčných verzích.

Edice Pro Emu se zaměřuje na český i světový komiks.

Soudobí autoři a ilustrátoři:

Ivona Březinová, Lucie Dvořáková – *Natálčín Andulák*

Václav Havel, Jiří Sopko – *Pižďuchové*

Petr Nikl – *ZÁ HÁDKY*

Obr. 54. Meander – ukázka knih

4. 4. Baobab

BAOBAB

Obr. 55. Logo Baobab

Baobab je malé nakladatelství ilustrovaných knih pro děti a mládež založené v roce 2000. Charakteristická je spolupráce s nastupující generací výtvarníků. Nakladatelství organizuje menší kulturní akce, kde propaguje nekomerční literaturu a divadlo. Pořádá výstavy a čtení.

„Baobab je velký strom, to nejspíš všichni víte. Je tak velký, že se do něj vejde třeba celá domácnost. A říká se o něm, že je kouzelný. Jeho obrovské květy tedy rozhodně opylují netopýři, to už je dost podivné, nemyslíte? A pak je Baobab také nakladatelství. A to je, na rozdíl od toho afrického stromu, úplně maličké. Vejde se na jeden stůl. Nevěříte? U toho stolu stojí židle. Z okna je vidět stará kamenná zeď v zahradě. A na té židli sedí táta. Nejdřív nakreslí obrázky, nebo mu je někdo pošle v obálce, potom kouká do počítače a dává všechno dohromady. (Tak to alespoň říká.) Jak to dělá, to vám nepovím, ještě jsem na to moc malej. Někdy si k němu přisedne máma

a něco spolu kujou. A pak tam zase sedí ona a táta nás hlídá, abysme nezlobili. A máma sedí a dívá se na tu kamennou zeď venku. My ji v tu chvíli nesmíme rušit. Samozřejmě že to není jen tak, nerušit ji, když se se Sašou a Rozinkou pořád pereme. A u praní člověk občas musí křičet... Ale je fakt, že když to zvládneme, za pár dní nám pak přivezou z tiskárny knížky. Jsou celé voňavé, je v nich spousta obrázků a my si je prohlížíme a čteme pořád dokolečka... To je všechno, co jsem vám chtěl říct o baobabech.“²²

Soudobí autoři a ilustrátoři:

Radek Malý, Markéta Šimková, Jiří Dvořák, Petr Šmalec – *Šmalcova abeceda*

Blexbolex – *Roční období*

Miroslav Šašek – *To je Londýn*

Obr. 56. Baobab – ukázka knih

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5. AUTORSKÉ POHÁDKOVÉ KNIHY

Téma pro mou praktickou část bakalářské práce bylo již od začátku jasné. Během tří let jsme několikrát prošli knižní tvorbou, kde jsme měli možnost vyzkoušet si jak sazbu, tak knihařství. Tato krásná a zajímavá práce mě natolik uchvátila, že jsem se rozhodla zvolit knižní grafiku i jako mou závěrečnou práci. Chtěla jsem jí ale přidat nějakou novou hodnotu, tak jsem se zaměřila na knihu jako na objekt. Ve volbě tématu jsem měla také brzy jasno – ráda tvořím grafiku pro děti, a tak jsem zvolila tři všem velmi dobře známé pohádky – *Prince Bajaju*, *Červenou Karkulku* a *Šípkovou Růženku*. Známe nespočet různých typů knih k těmto pohádkám, ať už v odlišnosti textu nebo ilustrací. Já se je rozhodla pojet úplně jinak a to tak, že textu bude minimálně a bude převažovat část umělecká, ve které se nám v prostoru objeví celý děj. Nejedná se o pop-up knihu, ale jde spíše o leporelo, ve kterém se při jeho rozevření objeví v siluetách děj pohádky.

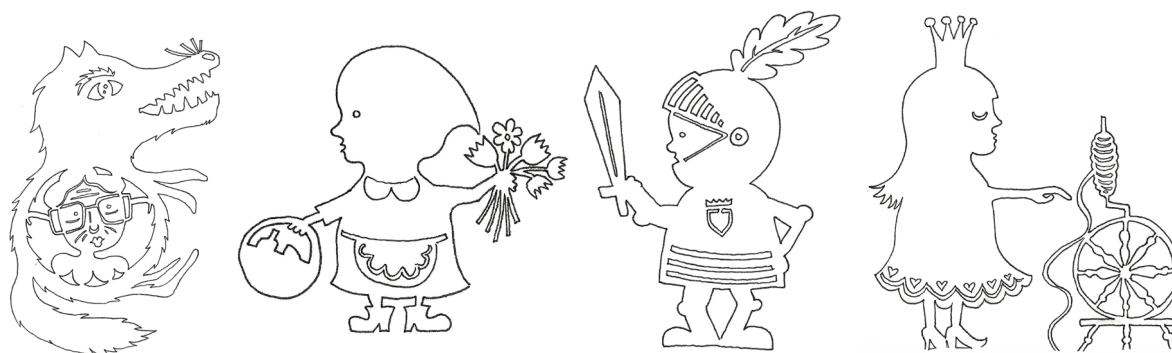
5. 1. Hledání a inspirace

Hledání správného pojetí pohádkových knih na bakalářskou práci mi usnadnilo loňské cvičení v předmětu Písmo a typografie s M. A. Lenkou Baroňovou, kde jsme tvořili autorskou knihu. Já se rozhodla pro pohádku *Bajaja*. Inspiraci jsem našla u japonského umělce Yusuke Ono, který vytváří tzv. „360° knihy“. Díky speciální vazbě se kniha vždy rozevře o 360 stupňů a odkryje tak svůj děj. Umělec volí malé formáty knih a jednotlivé ilustrace vyřezává do papíru ručně. Vytvořil již několik různých druhů a témat. Mě tvorba tohoto umělce velmi zaujala a sama jsem si chtěla vyzkoušet podobnou knihu vytvořit. Chtěla jsem ale, aby se tento knižní objekt mohl používat také jako klasická kniha.

Otázkou byl pro mě výběr pohádek. Jako první knihu jsem zvolila *Prince Bajaju*, protože jsem na ní pracovala již v minulém roce. V této pohádce vystupuje zlý Černý rytíř, který byl nakonec také jako jediný v knize zvýrazněn černě. A tak jsem se rozhodla, že zbývající dvě knihy bude také pojit určitá barva. Proto jsem se rozhodla pro *Červenou Karkulku* a *Šípkovou Růženku*, kde obě hlavní postavy budou jako jediné v knize zvýrazněny danou barvou – tedy červenou a růžovou.

5. 2. Návrhy

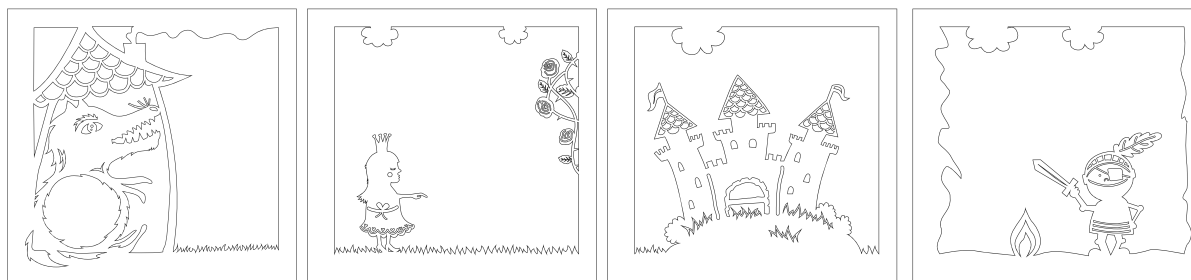
Důležité pro mé knihy bylo, jak uchopit ilustrace, které budou následně vylaserovány do papíru. Po dlouhém skicování a hledání správného pojetí jsem se rozhodla pro detailnější ztvárnění, které knihám více sluší a donutí čtenáře důkladněji prozkoumat děj. Musela jsem počítat s tím, že se ilustrace budou laserovat a ne každý nápad bude realizovatelný. Většinou se jedná o postavičky z profilu, které lépe vyniknou. Ilustrace jsou díky svému milému ztvárnění vhodné jak pro děti, tak dospělé. A jak je v každé pohádce zvykem, vždy se v ní objeví i záporná postava. Tu jsem v každé knize znázornila odlišně – bytosti jsou větší a mají jiné oči.

Obr. 57. Ukázka ručně kreslených návrhů

5. 3. Převod do křivek

Pro laserování jednotlivých listů bylo třeba převést všechny ilustrace do křivek. Pracovala jsem v Adobe Illustrator CS6, kde jsem ručně křivkovala celkem 90 listů. Musela jsem si dávat pozor a počítat s tím, co laser zvládne vyřezat a co ne. Všechny výsledné vektorové ilustrace jsem převedla na tahy, které je třeba nastavit pro laserování podle vzorníku.

Obr. 58. Ukázka křivkování jednotlivých stran

5. 4. Laser

Využila jsem laser Gravograph LS800 na budově U16. Nejdříve jsem si musela nechat vylaserovat vzorník, abych věděla, jaký stupeň řezání nebo gravírování je vhodný pro můj materiál (papír gramáže 400 g/m²). Dle instrukcí jsem své vektorové ilustrace převedla na tahy o síle 0,01 mm a podle vzorníku nastavila požadovaný stupeň laserování (v mém případě tedy ten, co úplně prořeže papír). Vše se připravuje v programu Adobe Illustrator v RGB režimu.

Obr. 59. Ukázka z laserování

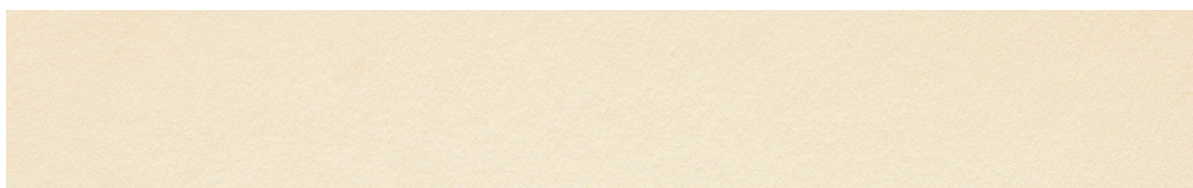
Obr. 60. Vylaserovaná kniha

5. 5. Papír

Velkým otazníkem byl výběr papíru. Protože každý vylaserovaný list musí zvládnout stát sám o sobě, je tedy potřeba větší gramáže. Ze své vlastní zkušenosti jsme věděla, že je nutné zvolit papír 400 g/m², jinak listy nebudou stát. Navíc po konzultacích a dlouhém bádání jsem se rozhodla, že zvolím krémový papír, který dodá knihám větší šmrnc a celkově tak budou knihy spolu s opálenými kraji od laseru jemnější. Myslela jsem, že krémový papír dané gramáže nebude vůbec složité sehnat. Opak byl ale pravdou. Prošla jsem několik tiskáren, papíren a internetových obchodů, ale nemohla jsem žádný požadovaný druh papíru sehnat. Nakonec mě zachránila firma Arjowiggins Creative Papers z Velké Británie, na kterou jsem náhodou narazila na internetu. Ta spolupracuje s českou firmou Antalis, u níž jsem bohužel papíry nesehnala. Neměli je skladem a objednání pouze několika kusů nebylo možné. Firma Arjowiggins mi nabídla papír Conqueror Bamboo Crema, který jsem měla vytipovaný a měli jej ve všech gramážích, které jsem potřebovala. Navíc objednání menšího počtu kusů nebyl problém. Zajímá je také to, jaké mají zákazníci s papíry úmysly – co z nich vytvoří a jak bude výsledek

vypadat. Lze jim pak zaslat svůj projekt, který zveřejní na svých stránkách. Je to pak reklama pro obě strany. Velmi výrazně mi pomohlo také doručení do druhého dne. Tato firma mně velmi pomohla a jen díky ní jsem mohla vytvořit knihy na tak kvalitním papíru.

„Papír Conqueror Bamboo Crema je prvotřídní papír nejvyšší kvality, který je vyroben z nejjemnější buničiny splňující nejpřísnější normy jakosti. Ve stejné kvalitě se tento papír vyrábí už více než 120 let. Papír má přírodní povrch příjemný na dotek a je barvený s použitím přírodních pigmentů z jihu Francie.“²³

Obr. 61. Papír Conqueror Bamboo Crema

5. 6. Typografie

I když v mých autorských knihách vysoce převažují vyřezávané ilustrace, lze v nich nalézt také texty. Rozhodla jsem se pro ně především pro připomenutí jednotlivých dějů pohádek. V každé ze tří knih je na jedné straně stručně shrnutý děj pohádky. I když se vždy jedná pouze o jednu stránku, o to těžší byla práce, jelikož jsem chtěla, aby všechny tři pohádky byly zarovnané do bloku a texty se vešly na stejný počet řádků. Použila jsem zavěšenou interpunkci, která činí blok textu opticky lépe zarovnaný.

Se slohovou částí mi nakonec pomohla moje bývalá paní učitelka Štěpánka Tománková, která textům dodala pohádkovější nádech.

V knize kromě stránky s dějem naleznete také hlavní titul a tiráž, která dělá knihu knihou – je to takový rodný list každé knihy, ve které naleznete důležité informace o knize.

Výběr fontu nebyl vůbec jednoduchý. Nakonec jsem zvolila krásné serifové písmo Adobe Garamond Pro, které je dobře čitelné a je vhodné do pohádkových knih. Všechn text je gravírovaný a jemná béžová barva tak hezky doplní celou knihu, nijak ji nenaruší a příjemně ji podtrhne.

23 <https://www.antalys.cz/business/home/hlavni-brandy/conqueror.html>

<https://www.antalys.cz/business/catalog.htm?mhId=105378681&nodeName=Conqueror+Bamboo+Digital>

5. 7. Knižní vazba

Dlouho jsem pátrala po správné vazbě, kterou jsem nemohla najít. Naštěstí mě zachránil workshop z letního semestru 2015 s MgA. Petrou Jirouškovou, která nás naučila několik zajímavých knižních vazeb. Mezi nimi byla i ta, kterou jsem nakonec zvolila pro mé knihy. Tato vazba připomíná leporelo. Hřbet je vytvořen z harmoniky, na které jsou nalepeny jednotlivé listy. Tak se v ní dá listovat jako v klasické knize, nebo se nainstaluje jako knižní objekt. Po dlouhém rozhodování, zda si budu knihy svazovat sama nebo ne, jsem se rozhodla, že to nechám na profesionáloví. Proto jsem oslovila paní Ditu Špalkovou z Uherského Hradiště, se kterou jsem již v minulosti spolupracovala a mám s její prací dobré zkušenosti. Ke každé knize jsem navíc nechala vyrobit pouzdro. Na knihách i pouzdrech je užít výše zmíněný papír Conqueror Bamboo Crema různých gramáží, který tuto sérii tří pohádkových knih propojuje.

5. 8. Fotografie a video

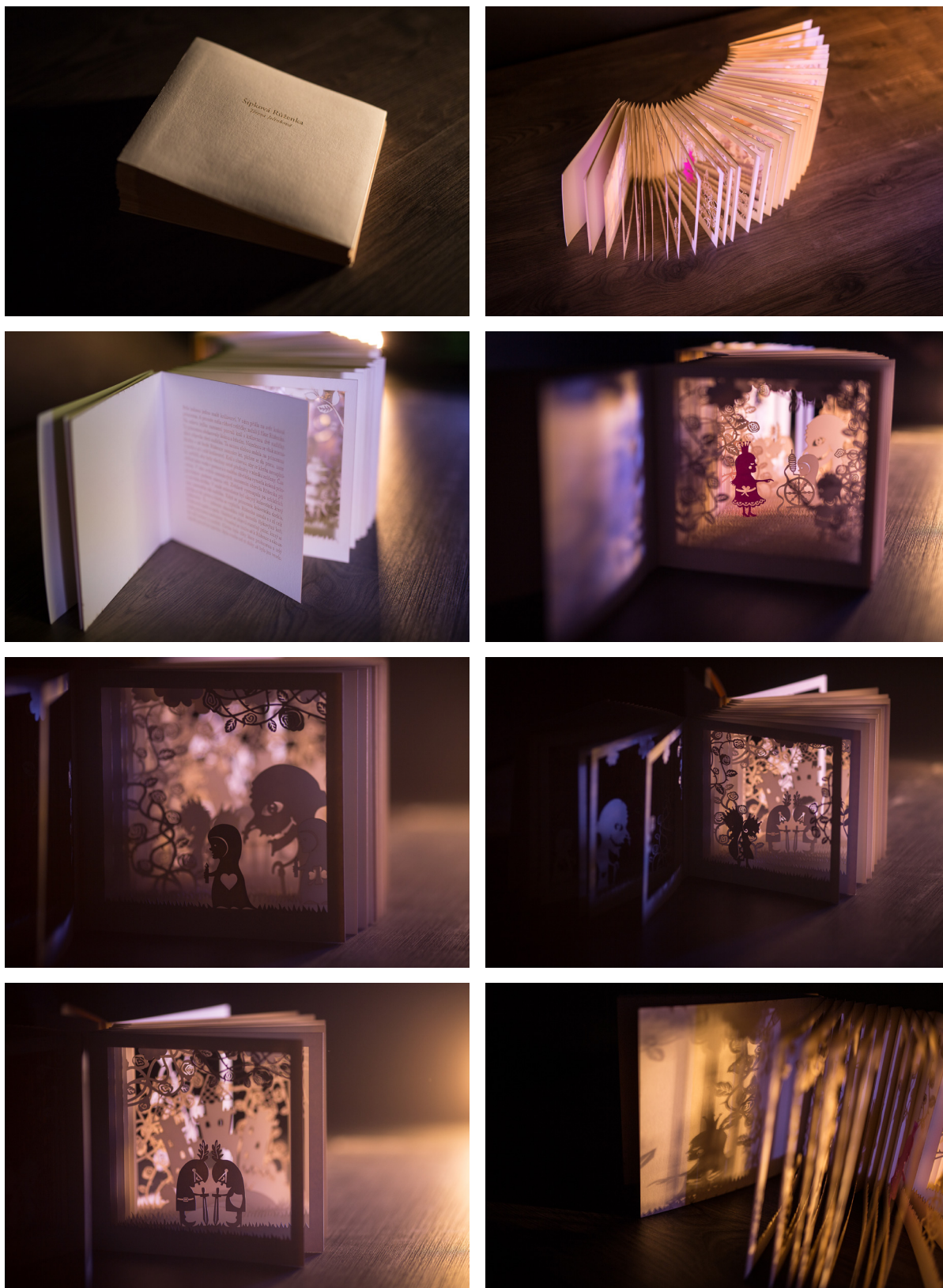
Doprovodným materiálem ke knihám jsou fotografie a video. Při jejich vytváření jsme se po konzultaci s vedoucí paní Baroňovou shodly na tom, že bude nejlepší celou instalaci nepřekombinovat a použít pouze přírodních materiálů, světla a stínu.

S fotografiemi mi pomohl můj kamarád a fotograf Petr Huser, působící ve Zlíně. S focením má velké zkušenosti, a tak jsem se nebála svěřit bakalářskou prací do jeho rukou. V průběhu focení a natáčení videa jsem byla přítomna, takže jsme mohli výsledný celek průběžně konzultovat.

Podkladem pro knihy byla tmavá šedohnědá podlaha s imitací dřeva (kterou jsem pro tento účel zakoupila a plánuji její využití na obhajobách). Knižní objekty jsme nasvětili bodovými světly. Pro oživení fotografií jsme zvolili vždy jemný barevný nádech, který je typický pro danou pohádku. Vždy se fotila jak celá kniha, tak její detaily, právě díky kterým je dle mého kniha tak zajímavá.

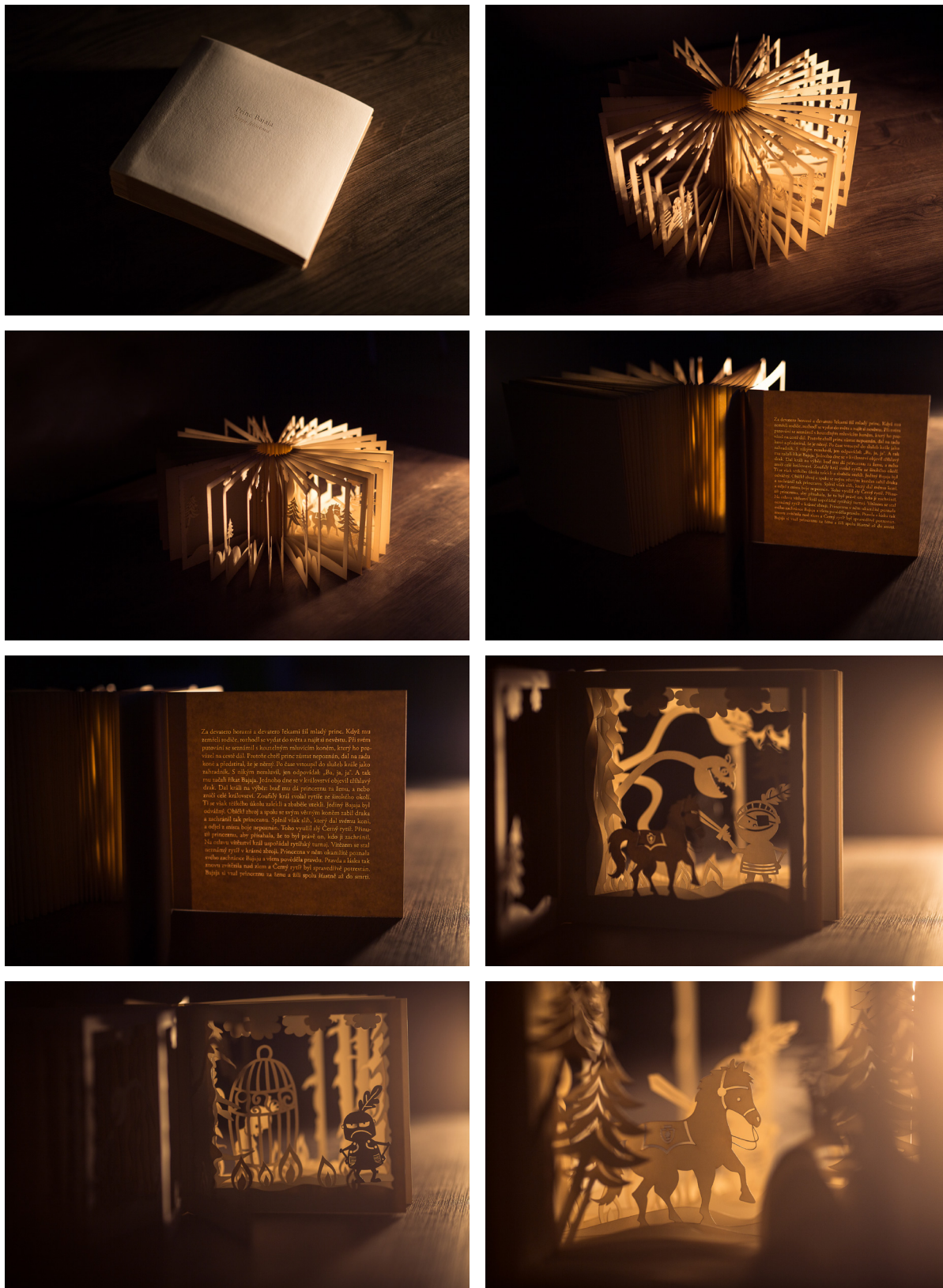
Spolu s focením jsme natočili i video, které ve zkratce představuje všechny tři knihy. Instalace, nasvícení i podklad zůstal stejný jako u fotografií a opět jsme se zaměřili jak na celkové pojetí knihy, tak na detaily, které při zaostřování vynikaly.

Šípková Růženka

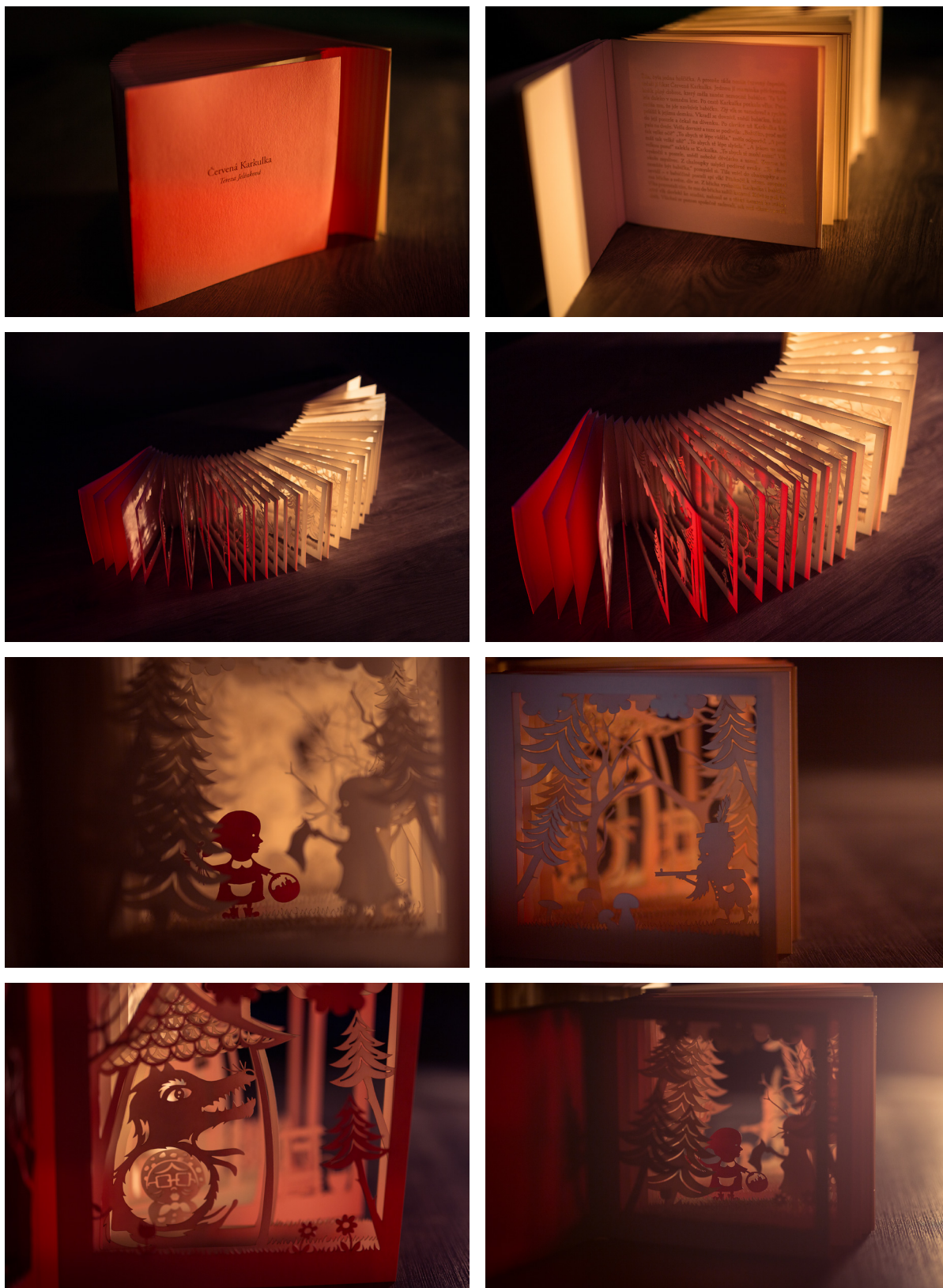
Obr. 62. Šípková Růženka – fotografie

Princ Bajaja

Obr. 63. Princ Bajaja – fotografie

Červená Karkulka

Obr. 64. Červená Karkulka – fotografie

ZÁVĚR

V bakalářské práci jsem se věnovala pohádkové knize. Zmínila jsem historii, vývoj pohádkové knihy, pravidla v typografii, širokou škálu ilustrátorů, známá česká nakladatelství i průběh tvorby praktické práce. Rozšířila jsem si vědomosti o další nové přínosné informace, které určitě do budoucna využiji.

I když vládne moderní doba a objevují se stále nové nápady zejména v oblasti elektronické, doufám, že klasická tištěná kniha nikdy nezanikne, jelikož v sobě nese skryté kouzlo, které v elektronických knihách jen stěží nalezneme.

Ať už jsme předškoláci nebo dospělí, k pohádkovým knihám se celý život vracíme...

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BERAN, Vladimír. 2012. *Aktualizovaný typografický manuál*. Rev. 6. vyd. Praha: Kafka design. ISBN 978-80-260-7606-3.
2. STEHLÍKOVÁ, Blanka. 1984. *Cesty české ilustrace v knize pro děti a mládež*. 1. vyd. Praha: Albatros, 221 s.
3. STEHLÍHOVÁ, Blanka. 1984. *Ilustrace: Soudobé české umění*. 1. Praha: Odeon.
4. HOLEŠOVSKÝ, František. 1989. *Čeští ilustrátoři v současné knize pro děti a mládež*. 1.vyd. Praha: Albatros, 455 s.
5. HOLEŠOVSKÝ, František. 1980. *Čeští a slovenští ilustrátoři knih pro malé děti*. Praha: Albatros, 96 s.
6. HAVLÍNOVÁ, Miluše. 1987. *Knížka pro rodiče o knížkách pro děti*. 2., rozš. vyd. Praha: Albatros, 111 s.
7. VORÁČEK, Otakar a Jaroslav. 1984. *Kontury české literatury pro děti a mládež (od začátku 19.století po současnost)*. 2. vyd. Praha: Albatros, 539 s.
8. HOLEŠOVSKÝ, František. 1977. *Ilustrace pro děti: tradice, vztahy, objevy*. 1. vyd. Praha: Albatros, 293 s., 48 il. na příl.
9. SIROVÁTKA, Oldřich. 1998. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. Brno: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 183 s. ISBN 80-850-1006-2.
10. LUŽÍK, Rudolf. 1944. *Pohádka a dětská duše: několik poznámek k problematice lidové pohádky*. 1. Praha: V. Petr, 33 s. Svazky úvah a studií (Václav Petr).

SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

11. VašeLiteratura.cz. *Pohádka v české dětské literatuře* [online]. [2015-24-11]. Dostupné z: <http://www.vaseliteratura.cz/dejiny-literatury/1135-pohadka>
12. ČT24. Česká televize. In: : *Nastupují 3D knihy pro děti. Literatura budoucnosti?* [online]. [2015-01-11]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1346264-nastupuji-3d-knihy-pro-deti-literatura-budoucnosti>
13. HALL, Isabella. *Pantone fairy tales*. In: Behance [online]. [2016-04-14]. Dostupné z: <https://www.behance.net/gallery/11779729/pantone-fairy-tales>
14. *Vendula Chalánková* [online]. [2016-04-14]. Dostupné z: vendulachalankova.cz
15. *Typography for Children*. In: Fonts.com [online]. [2015-09-11]. Dostupné z: <http://www.fonts.com/content/learning/fyti/situational-typography/typography-for-children>
16. *Typography for Early Readers*. In: *Children's Book Creation* [online]. [2015-09-11]. Dostupné z: <http://childrensbookcreation.blogspot.cz/2011/05/typography-for-early-readers.html>
17. *Helena Zmatlíková: životopis*. In: Albatros: nakladatelství [online]. [2016-01-15]. Dostupné z: <http://www.albatros.cz/autori/autor/helena-zmatlikova/>
18. ČERMÁKOVÁ, Bc. Jana, 2015. *DÍLO HELENY ZMATLÍKOVÉ V KONTEXTU DOBY* [online]. Olomouc [2016-01-15]. Dostupné z: https://theses.cz/id/cbgr4n/cermakova_diplomova_prace_2015.pdf. Magisterská diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Prof. PhDr. Ladislav Daniel, Ph.D.
19. ČTK, 2015. *Galerie Slováckého muzea přibližuje okaté děti Heleny Zmatlíkové*. In: České noviny [online]. [2016-01-15]. Dostupné z: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/galerie-slovackeho-muzea-priblizuje-okate-deti-heleny-zmatlikove/1270124>
20. Archiv ČT 24: *Zdeněk Miler* [online video]. In: . [2016-04-14]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10116288585-archiv-ct24/214411058210028/obsah/367992-zdenek-miler-2001>

21. KAŠPÁRKOVÁ, Mgr. Lenka, 2012. *Zvláštnosti grafické úpravy dětské knihy* [online]. Opava [2016-01-15]. Dostupné z: http://www.strojka.opava.cz/UserFiles/File/_sablony/Technologie_grafiky_III/VY_32_INOVACE_B-04-20.pdf. Projekt. Střední škola průmyslová a umělecká, Opava.
22. Albatros: nakladatelství literatury pro děti a mládež [online], 2013. Albatros Media a.s. [2016-04-14]. Dostupné z: www.albatros.cz
23. Fragment [online], 2014. Albatros Media a.s. [2016-04-14]. Dostupné z: <http://www.fragment.cz/>
24. Meander: vydavatelství knih pro děti [online]. [2016-04-14]. Dostupné z: <http://www.meander.cz>
25. Baobab: Nakladatelství ilustrovaných knih pro děti a mládež [online]. [2016-04-14]. Dostupné z: <http://www.baobab-books.net>

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1.	<i>Ukázky pohádkových knih 19. století</i>	13
Obr. 2.	<i>Ukázky moderních pohádek</i>	14
Obr. 3.	<i>Sbírka knih Malého prince ze soukromé sbírky</i>	19
Obr. 4.	<i>Originál „Le Petit Prince“</i>	19
Obr. 5.	<i>Pop-up kniha „Malý princ – Velká obrazová kniha“</i>	19
Obr. 6.	<i>Malý princ pro nevidomé</i>	20
Obr. 7.	<i>Komiksové zpracování „Malý princ“</i>	20
Obr. 8.	<i>Knižní objekty Malého prince</i>	21
Obr. 9.	<i>Originální ilustrace Malého prince</i>	22
Obr. 10.	<i>Ilustrace Malého prince – Kim Min Ji</i>	22
Obr. 11.	<i>Ilustrace Malého prince – Joann Sfar</i>	23
Obr. 12.	<i>Ilustrace Malého prince – Helena Zmatlíková</i>	23
Obr. 13.	<i>Ilustrace Malého prince – Petr Sís</i>	24
Obr. 14.	<i>Pop-up kniha – Červená Karkulka</i>	25
Obr. 15.	<i>Vyšívaná kniha – O Červené karkulce</i>	25
Obr. 16.	<i>Zvuková kniha – Červená karkulka</i>	26
Obr. 17.	<i>Knižní objekty – Červená Karkulka</i>	26
Obr. 18.	<i>Ilustrace Červené Karkulky – Isabella Hall</i>	27
Obr. 19.	<i>Ilustrace Červené Karkulky – Jiří Trnka</i>	27
Obr. 20.	<i>Ilustrace Červené Karkulky – Vendula Chalánková</i>	28
Obr. 21.	<i>Pop-up kniha – Vojtěch Kubašta</i>	28
Obr. 22.	<i>Pop-up kniha – Louise Rowe</i>	29
Obr. 23.	<i>Interaktivní mluvicí kniha – O perníkové chaloupce</i>	29
Obr. 24.	<i>Vyšívané pohádky – O perníkové chaloupce</i>	30
Obr. 25.	<i>Perníková chaloupka jako knižní objekt</i>	30
Obr. 26.	<i>Ilustrace k Perníkové chaloupce – Isabel Hojas</i>	31
Obr. 27.	<i>Ilustrace k Perníkové chaloupce – Patricia Metola</i>	31
Obr. 28.	<i>Ilustrace k Perníkové chaloupce – Miloš Nesvadba</i>	32
Obr. 29.	<i>Ilustrace k Perníkové chaloupce – Jiří Trnka</i>	32

Obr. 30.	Ukázka iniciál od různých autorů	35
Obr. 31.	Ukázka slabikářů a čítanek	40
Obr. 32.	Ilustrace ke knihám Putování za švestkovou vůní a Cestopis s jezevčkem	41
Obr. 33.	Rozdílné verze knihy Honzíkova cesta	41
Obr. 34.	Ukázka z výstavy Heleny Zmatlíkové v Uherském Hradišti	42
Obr. 35.	Ukázka knih a ilustrací Krtečka	44
Obr. 36.	Ukázky ilustrací Zdeňka Milera	44
Obr. 37.	Ukázka ilustrací Miloše Nesvadby	45
Obr. 38.	Knihy Bubetka v Praze a Kuře Cupity	46
Obr. 39.	Mach a Šebestová – ukázka ilustrací	48
Obr. 40.	Ukázka knih – spolupráce s Jiřím Žáčkem	49
Obr. 41.	Ukázka knih – spolupráce s Vojtěchem Steklačem	49
Obr. 42.	Ukázka knihy Robinson Crusoe – Daniel Defoe	50
Obr. 43.	Ukázka knih s ilustracemi Adolfa Borna	50
Obr. 44.	Ukázka knih s ilustracemi Jiřího Šalamouna	51
Obr. 45.	Ukázka knih s ilustracemi Jiřího Trnky	53
Obr. 46.	Ukázka knih s ilustracemi Květy Pacovské	55
Obr. 47.	Ukázka autorských knih Květy Pacovské	55
Obr. 48.	Ukázka autorských knih Daisy Mrázkové	57
Obr. 49.	Ukázka knih s ilustracemi Markéty Prachatické	58
Obr. 50.	Logo Albatros	60
Obr. 51.	Albatros – ukázka knih	60
Obr. 52.	Logo Fragment	61
Obr. 53.	Logo Meander	61
Obr. 54.	Meander – ukázka knih	62
Obr. 55.	Logo Baobab	62
Obr. 56.	Baobab – ukázka knih	63
Obr. 57.	Ukázka ručně kreslených návrhů	66
Obr. 58.	Ukázka křivkování jednotlivých stran	66
Obr. 59.	Ukázka z laserování	67
Obr. 60.	Vylaserovaná kniha	67

Obr. 61.	<i>Papír Conqueror Bamboo Crema</i>	68
Obr. 62.	<i>Šípková Růženka – fotografie</i>	70
Obr. 63.	<i>Princ Bajaja – fotografie</i>	71
Obr. 64.	<i>Červená Karkulka – fotografie</i>	72

SEZNAM PŘÍLOH

P I CD